

SMART
KNOWLEDGE
FOR A
BRIGHTER
TOMORROW

ਗਿਆਨ * ਵਿਸ਼ਵਾਸ * ਸਫਲਤਾ

EDITION 01

AUG 2026

MONTHLY MAGAZINE

CAG BrightMind

★ MAGAZINE ★

• Your Guide to •

Current Affairs & GK

ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ

LATEST
CURRENT AFFAIRS

BOOST YOUR
GENERAL
KNOWLEDGE

EXAM FOCUSED
CONTENT

FACTS, FIGURES
& INSIGHTS

SMART STUDY
BETTER FUTURE

STAY UPDATED

STAY INFORMED

STAY AHEAD

CAG

CURRENT AFFAIRS AND GK

■ ਕਰੰਟ ਅਫੇਅਰਜ਼ ਐਂਡ ਜੀ. ਕੇ. ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ

jasbirwattanwalia@gmail.com

ਮੋ. 95925-03064

ਗਿਆਨ ਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ

ਹੁਣ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਵਿਚ

ਸਹੀ ਤੇ
ਭਰੋਸੇਯੋਗ
ਜਾਣਕਾਰੀ

ਪ੍ਰੀਖਿਆ
ਕੇਂਦਰਿਤ
ਸਮੱਗਰੀ

ਆਸਾਨ
ਭਾਸ਼ਾ, ਰੂਪੀ
ਸਮਝ

ਤਾਰਾ ਅਪਡੇਟ
ਤੱਥ ਅਤੇ
ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ

ਕੀ ਹੈ ਇਸ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿਚ?

- ✓ ਟਾਪ ਹੇਡਲਾਈਨਜ਼
- ✓ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਅਫੇਅਰਸ
- ✓ ਨੈਸ਼ਨਲ ਅਫੇਅਰਸ
- ✓ ਪੋਲੀਟੀ & ਗਵਰਨੈਂਸ
- ✓ ਇਕਾਨਮੀ & ਬਿਜਨਸ
- ✓ ਸਾਇੰਸ & ਟੈਕਨੋਲੋਜੀ
- ✓ ਐਨਵਾਇਰਮੈਂਟ
- ✓ ਖੇਡਾਂ
- ✓ ਐਵਾਰਡ & ਅਚੀਵਮੈਂਟਸ
- ✓ IAS LEVEL CHAPTER
- ✓ ਪੰਜਾਬ GK & MCQs

ਨਵਾਂ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਲਾਂਚ

CAG

Bright Mind

MAGAZINE

AUG-2026
ISSUE 01

Current Affairs & GK ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ

ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਡੂੰਘਾ ਗਿਆਨ

FIRST
ISSUE
AUGUST
2026

COMING YOUR WAY!

ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਨੂੰ ਆਨਲਾਈਨ
ਦੇਖਣ ਲਈ ਸਕੈਨ ਕਰੋ

[jasbirwattanwalia.in
/current-affairs-gk/](http://jasbirwattanwalia.in/current-affairs-gk/)

ਜਸਬੀਰ ਵਾਟਾਨਵਾਲੀਆ

100% FREE
PDF EDITION

ਗਿਆਨ ਅੱਜ ਦਾ, ਸਫਲਤਾ ਕੱਲ੍ਹ ਦੀ

SHARE | LEARN | SUCCEED
ਜੁੜੋ, ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧੋ

ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਦਾ ਨਿਵੇਕਲਾ ਮੈਗਜ਼ੀਨ

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ
ਸੁਨਹਿਰੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਚਾਬੀ

CAG

CURRENT AFFAIRS AND GK

ਕਰੰਟ ਅਫੇਅਰਜ਼ ਐਂਡ ਜੀ. ਕੇ. ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਬਾਰੇ (Publisher Information)

CAG BRIGHT MIND

August 2026 — Volume 1, Issue 1

Publisher: Jasbir Singh (Self Published Author)

Editor: Jasbir Singh Wattanwalia

Monthly Educational Magazine

Jalandhar, Punjab, India

CAG Bright Mind ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਦਾ ਇੱਕ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਹੈ, ਜੋ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀ ਪ੍ਰਿਥਿਆਵਾਂ, ਕਰੀਅਰ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ, ਜਨਰਲ ਨਾਲਜ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਤਮਿਕ ਸਮੱਗਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਨਹਿਰੇ ਭਵਿੱਖ ਵੱਲ ਲਿਜਾਣਾ ਹੈ।

ਨੋਟ: ਇਸ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੀ ਕੁਝ ਸਮੱਗਰੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੌਰਾਨ ਆਧੁਨਿਕ AI ਆਧਾਰਿਤ ਟੂਲ ChatGPT ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਗਈ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਸੰਪਾਦਨਾ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਦੀ ਹੈ।

ਅਸਵੀਕਰਨ (Disclaimer)

ਇਸ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਿਰਫ਼ ਸਿੱਖਿਆਤਮਕ ਅਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਸਹੀ ਅਤੇ ਅਪਡੇਟ ਰੱਖਣ ਲਈ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਕਮੀ ਪੇਸ਼ੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ official updates ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਿਥਿਆਵਾਂ, ਨਤੀਜੇ ਜਾਂ ਅਧਿਕਾਰਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਪਾਠਕ ਸੰਬੰਧਿਤ ਅਧਿਕਾਰਤ ਸਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮਾਨਤਾ ਦੇਣ।

ਇਸ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਦੀ ਲਿਖਤੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਕਲ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਜਾਂ ਦੁਬਾਰਾ ਵਰਤਿਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

Index

1. ਟਾਪ ਨਿਊਜ਼ ('Top Headlines') ਪੰਨਾ ਨੰ. 5-10

- ਗਲੋਬਲੀ ਪੇਪਰ ਲੀਕ ਸੰਕਟ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਸੁਪਨੇ
- ਭਾਰਤ ਦੀ ਨਵੀਂ ਡਿਜ਼ਿਟਲ ਡਾਟਾ ਪ੍ਰੋਟੈਕਸ਼ਨ ਨੀਤੀ
- ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੀ ਘੋਸ਼ਣਾ
- ਸਿੰਗਲ-ਵਿੰਡੋ ਕਲੀਅਰੈਂਸ ਕੀ ਹੈ ?

2. ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਅਫੇਅਰਸ ਪੰਨਾ ਨੰ. 10-18

- ਚੀਨ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚਕਾਰ ਟਰੇਡ ਟੈਨਸ਼ਨ
- ਯੂਕਰੇਨ-ਰੂਸ ਯੁੱਧ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਅਜੇ ਵੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ
- NATO ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰ
- UN ਨੇ ਕਲਾਈਮਟ ਚੇਂਜ ਬਾਰੇ ਨਵੀਂ ਰਿਪੋਰਟ
- G20 ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਗਲੋਬਲ ਸਾਊਥ ਦੇ ਮੁੱਦੇ

✍ **Exam Tip:** CLAT ਅਤੇ UPSC ਲਈ International Relations ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ।

3. ਨੈਸ਼ਨਲ ਅਫੇਅਰਸ ਪੰਨਾ ਨੰ. 18-21

- ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ
- ਡਿਜ਼ਿਟਲ ਇੰਡੀਆ ਮੁਹਿੰਮ
- ਨਵੀਂ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਨੀਤੀ

4. ਪੋਲਿਟੀ & ਗਵਰਨੈਂਸ ਪੰਨਾ ਨੰ. 28-31

- ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਬਿੱਲ ਪਾਸ
- Public Examinations (ਪੇਪਰ ਲੀਕ) ਬਿੱਲ ਵਿੱਚ ਨਵੀਆਂ ਸੋਧਾਂ
- ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਫੈਸਲੇ
- ਚੋਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ

5. ਇਕਾਨਮੀ & ਬਿਜ਼ਨਸ ਪੰਨਾ ਨੰ. 33-38

- ਭਾਰਤ ਦੀ GDP ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ
- (LPG) Liberalization, Privatization, Globalization
- ਭਾਰਤ ਦੀ ਜੀਡੀਪੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ
- ਨਵੀਆਂ ਬੈਂਕਿੰਗ ਸਕੀਮਾਂ

6. ਸਾਇੰਸ & ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਪੰਨਾ ਨੰ. 32-38

- AI (Artificial Intelligence)

- ISRO ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਨਵੇਂ ਮਿਸ਼ਨ
- ISRO vs NASA comparison
- 5G ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ
- ਸਮਾਰਟ ਸਿਟੀ ਅਤੇ IoT ਡਿਵਾਈਸਾਂ
- Industry 4.0

7. ਐਨਵਾਇਰਮੈਂਟ

ਪੰਨਾ ਨੰ. 38-43

- ਕਲਾਈਮੇਟ ਚੇਂਜ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਾ
- ਪੈਰਿਸ ਸਮਝੌਤਾ
- ਨਵੀਆਂ ਗ੍ਰੀਨ ਐਨਰਜੀ ਪਾਲਿਸੀਆਂ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਮਿਸ਼ਨ
- ਜੰਗਲ ਸੰਰਕਸ਼ਣ ਲਈ ਮੁਹਿੰਮ
- Forest Conservation Act

8. ਖੇਡਾਂ (Sports)

ਪੰਨਾ ਨੰ. 43-49

- ਓਲੰਪਿਕ
- ਭਾਰਤ ਵੱਲੋਂ ਜਿੱਤੇ Olympic ਮੈਡਲਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਲਿਸਟ
- ਕ੍ਰਿਕਟ
- ਕ੍ਰਿਕਟ ਵਰਲਡ ਕੱਪ ਜਿੱਤਾਂ ਪੂਰਾ ਵੇਰਵਾਂ

9. ਐਵਾਰਡ

ਪੰਨਾ ਨੰ. 49-52

- ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਐਵਾਰਡ
- Nobel Prize
- ਆਸਕਾਰ ਅਵਾਰਡਸ

10. IAS LEVEL CHAPTER

ਪੰਨਾ ਨੰ. 52-58

Quantum Computing (ਕੁਆਂਟਮ ਕੰਪਿਊਟਿੰਗ)

"Did You Know?"

ਪੰਨਾ ਨੰ. 58-59

30+ ਪੰਜਾਬ ਬਾਰੇ ਬੇਸਿਕ GK MCQs

ਪੰਨਾ ਨੰ. 59-61

30+ ਪੰਜਾਬ GK MCQs ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ PPSC, ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ, ਪਟਵਾਰੀ, PSTET ਆਦਿ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹਨ

GK (Advanced Level) – 60 MCQs

ਪੰਨਾ ਨੰ. 62-65

ਪੰਜਾਬ GK (Advanced Level) – 100 MCQs” ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹਨ ਜੋ ਕੰਪਟੀਟਿਵ ਐਗਜ਼ਾਮ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੇਸਿਕ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

1. ਟਾਪ ਨਿਊਜ਼ - Top News

ਗਲੋਬਲੀ ਪੇਪਰ ਲੀਕ ਸੰਕਟ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਸੁਪਨੇ

ਅੱਜ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਭਰੇ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਿਖਿਆਵਾਂ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦਾ ਮੁੱਖ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਹਨ ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪੇਪਰ ਲੀਕ ਦੇ ਵਧ ਰਹੇ ਮਾਮਲੇ ਗੰਭੀਰ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣ ਗਏ ਹਨ।

ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਈ ਭਰਤੀ ਅਤੇ ਬੋਰਡ ਪ੍ਰਿਖਿਆਵਾਂ ਦੌਰਾਨ ਪੇਪਰ ਲੀਕ ਦੇ ਕੇਸ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਿਖਿਆਵਾਂ ਰੱਦ ਕਰਨੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਿਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਮਹੀਨਿਆਂ ਅਤੇ ਸਾਲਾਂ ਬੱਧੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇੱਕ ਲੀਕ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਮਿਹਨਤ ਨੂੰ ਵਿਅਰਥ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਤਣਾਅ ਅਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਦਾ ਵੀ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਸਮੱਸਿਆ ਸਿਰਫ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹੈ। ਚੀਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ Gaokao ਪ੍ਰਿਖਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਲੀਕ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਇੱਥੋਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਸਖਤ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਰੋਕਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ SAT ਅਤੇ ACT ਵਰਗੀਆਂ ਪ੍ਰਿਖਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪੇਪਰ ਲੀਕ ਦੇ ਕੁਝ ਕੇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਹੋਏ ਹਨ। ਦੱਖਣੀ ਕੋਰੀਆ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਦੇਖੇ ਗਏ ਹਨ।

Gaokao (ਚੀਨ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਪ੍ਰਿਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਪੇਪਰ ਲੀਕ ਮਾਮਲੇ)

Gaokao ਚੀਨ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਤੇ ਮੁਸ਼ਕਲ ਪ੍ਰਿਖਿਆਵਾਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਾਮ "National Higher Education Entrance Examination" ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਿਖਿਆ ਹਰ ਸਾਲ ਲੱਖਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲੇ ਲਈ ਇਹ ਆਹਿਮ ਹੈ।

Gaokao ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਠੋਰ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਨਾਲ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ CCTV ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਤੇ ਡਿਜੀਟਲ ਸਕੈਨਿੰਗ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਨਕਲ ਜਾਂ ਪੇਪਰ ਲੀਕ ਹੋਣ 'ਤੇ ਸਖਤ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਹਨ।

ਇਸ ਸਭ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਾਲ 2016–2018 ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਕੁਝ ਗਰੁੱਪਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਿਥਿਆ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀਆਂ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤਸਵੀਰਾਂ ਆਨਲਾਈਨ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰਨ ਦੇ ਕੇਸ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਸਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਪੇਪਰ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੀਕ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਪਰ ਇਸ ਨਾਲ ਸਿਸਟਮ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਜ਼ਰੂਰ ਖੜੇ ਹੋਏ ਸਨ।

SAT ਅਤੇ ACT ਅਮਰੀਕਾ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਦਾਖਲਾ ਪ੍ਰਿਥਿਆਵਾਂ

SAT ਅਤੇ ACT ਅਮਰੀਕਾ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਦਾਖਲਾ ਪ੍ਰਿਥਿਆਵਾਂ ਹਨ, ਜੋ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਕਾਲਜ ਲੈਵਲ ਦੇ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਮਾਪਦੀਆਂ ਹਨ। SAT (Scholastic Assessment Test) ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੜ੍ਹਨ, ਲਿਖਣ ਅਤੇ ਗਣਿਤ ਵਿਸ਼ੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਦਕਿ ACT (American College Testing) ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਗਿਆਨ (Science) ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

SAT (Scholastic Assessment Test):

ਹਰ ਸਾਲ ਕਰੀਬ 2 ਮਿਲੀਅਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀ SAT ਟੈਸਟ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਟੈਸਟ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕਾਲਜ ਦਾਖਲੇ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ACT (American College Testing):

ਇਹ ਟੈਸਟ ਹਰ ਸਾਲ ਕਰੀਬ 1.5 ਮਿਲੀਅਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਟੈਸਟ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਕੂਲ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ, ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰਿਥਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰ ਸਾਲ ਕਰੀਬ 30 ਲੱਖ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਪੇਪਰ ਲੀਕ ਦੇ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ

ਪੇਪਰ ਲੀਕ ਦੇ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਕਮੀ, ਅੰਦਰੂਨੀ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਡਿਜੀਟਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਕਈ ਵਾਰ ਕਈ ਗੁੱਟ ਜਾਂ ਗਿਰੇਹ ਇਸ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਪੇਪਰ ਲੀਕ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਗਲਤੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਨਾਲ ਵੱਡਾ ਖਿਲਵਾੜ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਸਿਰਫ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਮੁੱਚੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਹਰ ਹੱਕਦਾਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਸਹੀ ਫਲ ਮਿਲ ਸਕੇ।

ਭਾਰਤ ਦੀ ਡਿਜ਼ਿਟਲ ਡਾਟਾ ਪ੍ਰੋਟੈਕਸ਼ਨ ਨੀਤੀ

Digital Personal Data Protection Act 2023 ਭਾਰਤ ਦੀ ਡਿਜ਼ਿਟਲ ਡਾਟਾ ਪ੍ਰੋਟੈਕਸ਼ਨ ਨੀਤੀ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਡਿਜ਼ਿਟਲ ਯੁੱਗ ਦੇ ਵਧਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇੰਟਰਨੈੱਟ, ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਅਤੇ ਆਨਲਾਈਨ ਸੇਵਾਵਾਂ

ਦੇ ਵਧਦੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਾਲ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਜਾਣਕਾਰੀ (Personal Data) ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਨੀਤੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਡਾਟੇ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣਾ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਗਲਤ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਹੈ।

ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੰਪਨੀ ਜਾਂ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਡਾਟਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸਦੀ ਸਹਿਮਤੀ (Consent) ਲੈਣੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਇਸ ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਹੱਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜਾਣ ਸਕਣ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਡਾਟਾ ਕਿੱਥੇ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਰੂਰਤ ਪੈਣ 'ਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਡਾਟੇ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਨੀਤੀ ਡਿਜ਼ਿਟਲ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਵਿਜ਼ਨ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਡਿਜ਼ਿਟਲ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਆਵੇਗਾ, ਬਲਕਿ ਆਨਲਾਈਨ ਵਪਾਰ ਅਤੇ ਇਨੋਵੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੀ ਹੁਲਾਰਾ ਮਿਲੇਗਾ।

“Data Fiduciary” ਅਤੇ “Data Principal”

Data Fiduciary ਉਹ ਸੰਸਥਾ, ਕੰਪਨੀ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਏਜੰਸੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਡਾਟੇ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦੀ, ਸੰਭਾਲਦੀ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਉਪਯੋਗ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਕਸਦ ਲਈ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਡਾਟਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰਹੇ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਹੋਵੇ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, Data Principal ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਡਾਟਾ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਡਾਟਾ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈਣ, ਇਸਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਜਾਂ ਮਿਟਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸੰਕਲਪ ਡਾਟਾ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਨੀਤੀ ਵਿੱਚ “Data Fiduciary” ਅਤੇ “Data Principal” ਵਰਗੇ ਨਵੇਂ ਸੰਕਲਪਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਡਾਟਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਅਤੇ ਮਾਲਕੀ ਹੱਕਾਂ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਡਾਟਾ ਲੀਕ ਜਾਂ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਜੁਰਮਾਨਿਆਂ ਦੀ ਵੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

◇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਕਿਉਂ ਪਈ?

ਡਿਜ਼ਿਟਲ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ, ਬੈਂਕਿੰਗ, ਐਨਲਾਈਨ ਸ਼ਾਪਿੰਗ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਆਪਣਾ ਨਿੱਜੀ ਡਾਟਾ (ਜਿਵੇਂ ਨਾਮ, ਮੋਬਾਈਲ ਨੰਬਰ, ਆਧਾਰ, ਬੈਂਕ ਡੀਟੇਲ) ਸਾਂਝਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਡਾਟਾ ਚੋਰੀ (Data Breach) ਅਤੇ ਮਿਸਯੂਜ਼ ਦਾ ਖਤਰਾ ਵਧ ਗਿਆ।

- Facebook, Google ਵਰਗੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਡਾਟਾ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ
- ਸਾਇਬਰ ਕਰਾਈਮ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ
- Privacy ਨੂੰ Fundamental Right (2017 Supreme Court Judgment) ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ

◇ Data Protection Board

- ਇੱਕ ਅਥਾਰਟੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਸੁਣੇਗੀ
- ਇਹ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰੇਗੀ

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ

ਪੰਜਾਬ ਇੱਕ ਖੇਤੀ-ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਾਜ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਉਦਯੋਗਿਕ ਵਿਕਾਸ ਵੱਲ ਵੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਵਧਾਉਣ, ਨੌਕਰੀਆਂ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕਤਾ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਈ ਨਵੇਂ ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਸਿਰਫ ਵੱਡੇ ਉਦਯੋਗਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਮੱਧਮ ਉਦਯੋਗਾਂ (MSMEs) ਨੂੰ ਵੀ ਹੁਲਾਰਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਮੋਹਾਲੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਜਲੰਧਰ ਵਰਗੇ ਸ਼ਹਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਦਯੋਗਿਕ ਕੇਂਦਰ ਵਜੋਂ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਨਵੇਂ ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਪਾਰਕ, ਲਾਜਿਸਟਿਕ ਹੱਬ ਅਤੇ IT ਪਾਰਕ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੇਸ਼-ਵਿਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਵੇਸ਼ ਲਈ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਨਵੀਂ ਉਦਯੋਗਿਕ ਨੀਤੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਬਿਜਲੀ, ਟੈਕਸ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਈ ਛੂਟਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ “Ease of Doing Business” ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਆਨਲਾਈਨ ਸਿਸਟਮ ਅਤੇ **ਸਿੰਗਲ-ਵਿੰਡੋ ਕਲੀਅਰੈਂਸ** ਵਰਗੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਵੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸਦਾ ਮਕਸਦ ਉਦਯੋਗਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਆਸਾਨ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ।

◇ ਸਿੰਗਲ-ਵਿੰਡੋ ਕਲੀਅਰੈਂਸ ਕੀ ਹੈ ?

ਸਿੰਗਲ-ਵਿੰਡੋ ਕਲੀਅਰੈਂਸ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਵਪਾਰ ਜਾਂ ਉਦਯੋਗ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮਨਜ਼ੂਰੀਆਂ ਇੱਕ ਹੀ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਤੋਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਦੇ ਚੱਕਰ ਨਹੀਂ ਲਗਾਉਣੇ ਪੈਂਦੇ ਅਤੇ ਸਮਾਂ ਬਚਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰਾਂ ਇਸਨੂੰ “Ease of Doing Business” ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਲਾਗੂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਨਲਾਈਨ ਪੋਰਟਲ ਰਾਹੀਂ ਅਰਜ਼ੀਆਂ, ਟ੍ਰੈਕਿੰਗ ਅਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰੀਆਂ ਸੌਖੀਆਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਦਯੋਗਿਕ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਵਾਧਾ ਤੇਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਿੰਗਲ ਵਿੰਡੋ ਕਲੀਅਰੈਂਸ ਅਧੀਨ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ

ਸਿੰਗਲ-ਵਿੰਡੋ ਕਲੀਅਰੈਂਸ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਰਾਹੀਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਰਕਾਰੀ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਇੱਕ ਹੀ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ‘ਤੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੁੱਖ ਸੇਵਾਵਾਂ ਇਹ ਹਨ:

 1. ਬਿਜਨਸ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ - ਕੰਪਨੀ ਜਾਂ ਫਰਮ ਦੀ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ - ਉਦਯੋਗ ਆਧਾਰ (Udyam Registration) 2. ਉਦਯੋਗਿਕ ਲਾਇਸੈਂਸ - ਫੈਕਟਰੀ ਲਾਇਸੈਂਸ - ਵਪਾਰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਮਨਜ਼ੂਰੀ 3. ਵਾਤਾਵਰਣ ਮਨਜ਼ੂਰੀਆਂ - ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਨਿਯੰਤਰਣ ਬੋਰਡ ਤੋਂ NOC - ਪਰਿਆਵਰਣ ਕਲੀਅਰੈਂਸ 4. ਯੂਟਿਲਿਟੀ ਸੇਵਾਵਾਂ - ਬਿਜਲੀ ਕਨੈਕਸ਼ਨ - ਪਾਣੀ ਸਪਲਾਈ - ਗੈਸ ਕਨੈਕਸ਼ਨ	 5. ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਨਿਰਮਾਣ ਮਨਜ਼ੂਰੀ - ਬਿਲਡਿੰਗ ਪਲਾਨ ਅਪ੍ਰੂਵਲ - ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਦਲਾਅ (Land Use Change) 6. ਟੈਕਸ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ - GST ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ - PAN/TAN ਸਬੰਧੀ ਕਾਰਵਾਈ 7. ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀਆਂ - ਮਜ਼ਦੂਰ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ - ESIC/EPFO ਸੰਬੰਧੀ ਸੇਵਾਵਾਂ
--	--

ਉ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਕਾਰੋਬਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਲਗਭਗ ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਰਕਾਰੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਹੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਹੈ

◇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੁੱਖ ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਪੈਕੇਜ

1. Punjab Industrial and Business Development Policy

- ਨਵੇਂ ਉਦਯੋਗ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਸਬਸਿਡੀ
- ਸਸਤੀ ਬਿਜਲੀ ਅਤੇ ਟੈਕਸ ਛੂਟ

2. Invest Punjab Initiative

- ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿੰਗਲ ਵਿੰਡੋ ਸਿਸਟਮ
- ਆਨਲਾਈਨ ਅਪ੍ਰੂਵਲ ਪ੍ਰੋਸੈਸ

3. Mega Industrial Parks

- ਵੱਡੇ ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਜ਼ੋਨ ਬਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ
- Ludhiana, Mohali, Amritsar ਵਿੱਚ ਫੋਕਸ

4. Sector-wise Focus

- Textile Industry (ਲੁਧਿਆਣਾ)
- IT Sector (ਮੋਹਾਲੀ)
- Food Processing (ਮਾਲਵਾ ਖੇਤਰ)
- Pharmaceutical Industry

◇ ਚੁਣੌਤੀਆਂ

- ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਘਾਟ
- ਬਿਊਰੋਕ੍ਰੇਸੀ ਅਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ
- ਹੋਰ ਰਾਜਾਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ

◇ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ

- ਜੇ ਪਾਲਿਸੀ ਠੀਕ ਲਾਗੂ ਹੋਈ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਹੱਬ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ

2. ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਅਫੇਅਰਸ/Inter National Affairs

ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਅਫੇਅਰਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਰਾਜਨੀਤਿਕ, ਆਰਥਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਰਣਨੀਤਿਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ। ਅੱਜ ਦੇ ਗਲੋਬਲ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਇਕੱਲਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਹਰ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਫੈਸਲੇ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਜਾਂ ਅਸਿੱਧਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਅਫੇਅਰਸ ਦੀ ਸਮਝ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਜੋ CLAT, UPSC, PCS ਵਰਗੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਦੇਸ਼ ਜਿਵੇਂ ਅਮਰੀਕਾ, ਚੀਨ, ਰੂਸ ਅਤੇ ਯੂਰਪੀ ਦੇਸ਼ ਗਲੋਬਲ ਪਾਲਿਸੀ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਟਰੇਡ, ਟਰੇਡ ਟੈਂਸ਼ਨ, ਯੁੱਧ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸਹਿਯੋਗ ਸਮੁੱਚੀ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ 'ਤੇ ਗਹਿਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਚੀਨ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਵਪਾਰਕ ਤਣਾਅ ਨਾਲ ਗਲੋਬਲ ਸਪਲਾਈ ਚੇਨ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਅਮਰੀਕਾ, ਇਜ਼ਰਾਈਲ, ਇਰਾਨ ਅਤੇ ਯੂਕਰੇਨ-ਰੂਸ ਯੁੱਧ ਨੇ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿੱਚ ਤੇਲ, ਗੈਸ ਅਤੇ ਅਨਾਜ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ (UN) ਵਰਗੀਆਂ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵੀ ਸਮੁੱਚੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਕਲਾਈਮਟ ਚੇਂਜ ਵਰਗੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਲੱਭਣ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਲਾਈਮਟ ਚੇਂਜ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗਲੋਬਲ ਚੁਣੌਤੀ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹਰ ਦੇਸ਼ 'ਤੇ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਵੀ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਅਫੇਅਰਸ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। G20, BRICS ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੰਚਾਂ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਆਪਣੀ ਆਵਾਜ਼ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਨਾਲ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼ਾਂ (Global South) ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸੈਕਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮਾਂ, ਯੁੱਧਾਂ, ਟਰੇਡ ਰਿਲੇਸ਼ਨਜ਼ ਅਤੇ ਕਲਾਈਮਟ ਚੇਂਜ ਵਰਗੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਅਧਿਐਨ ਕਰਾਂਗੇ, ਤਾਂ ਜੋ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਗਲੋਬਲ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹੋ ਰਹੇ ਬਦਲਾਅ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕਣ।

1. CNUS ਚੀਨ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚਕਾਰ ਟਰੇਡ ਟੈਨਸ਼ਨ

China ਅਤੇ United States ਵਿਚਕਾਰ ਟਰੇਡ ਟੈਨਸ਼ਨ ਆਧੁਨਿਕ ਗਲੋਬਲ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੁੱਦਾ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਣਾਅ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਪਾਰਕ ਨੀਤੀਆਂ, ਟੈਰਿਫ (import duties), ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਅਤੇ ਜਿਓ-ਪੋਲਿਟਿਕਲ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਉਭਰਿਆ ਹੈ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ Donald Trump ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਚੀਨ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ 'ਤੇ ਵੱਡੇ ਟੈਰਿਫ ਲਗਾਏ, ਜਿਸਦਾ ਜਵਾਬ ਚੀਨ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਟੈਰਿਫ ਵਧਾ ਕੇ ਦਿੱਤਾ।

ਇਸ ਟਰੇਡ ਯੁੱਧ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਿਰਫ ਦੋਵੇਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਸਗੋਂ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਚੇਨ ਅਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ 'ਤੇ ਪਿਆ। ਇਸ ਨਾਲ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਟੈਨਸ਼ਨ ਵਧੀ ਹੈ। ਕਈ ਕੰਪਨੀਆਂ ਜਿਵੇਂ Huawei 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ, ਜੋ ਵਪਾਰ ਅਤੇ ਸਪਲਾਈ ਚੇਨ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਟਕਰਾਅ ਵਿਸ਼ਵ ਵਪਾਰ ਸੰਤੁਲਨ, ਨਿਵੇਸ਼ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਦੋਵੇਂ ਦੇਸ਼ ਕਈ ਵਾਰ ਗੱਲਬਾਤ ਰਾਹੀਂ ਹੱਲ ਲੱਭਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਅਜੇ ਵੀ ਗਲੋਬਲ ਰਾਜਨੀਤੀ ਅਤੇ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਚੁਣੌਤੀ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

2. ਚੀਨ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚਕਾਰ ਟਰੇਡ ਟੈਨਸ਼ਨ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ

China ਅਤੇ United States ਵਿਚਕਾਰ ਟਰੇਡ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ 1970 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ ਹੋਈ, ਜਦੋਂ ਦੋਵੇਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਆਰਥਿਕ ਸਹਿਯੋਗ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। 2001 ਵਿੱਚ ਚੀਨ ਦੇ World Trade Organization ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਨਾਲ ਇਹ ਵਪਾਰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ-ਚੀਨ ਵਪਾਰਕ ਸੰਬੰਧ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਏ।

ਪਰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਚੀਨ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਉਣ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਕਿ ਉਹ ਅਨਿਆਈ ਵਪਾਰਕ ਨੀਤੀਆਂ, ਸਬਸਿਡੀ ਅਤੇ ਬੌਧਿਕ ਸੰਪਦਾ (Intellectual Property) ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਣਾਅ 2018 ਵਿੱਚ ਉਦੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧ ਗਿਆ, ਜਦੋਂ Donald Trump ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਚੀਨੀ ਉਤਪਾਦਾਂ 'ਤੇ ਭਾਰੀ ਟੈਰਿਫ ਲਗਾਏ। ਇਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਚੀਨ ਨੇ ਵੀ ਅਮਰੀਕੀ ਸਮਾਨ 'ਤੇ ਟੈਰਿਫ ਵਧਾ ਦਿੱਤੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇੱਕ ਟਰੇਡ ਵਾਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਣ ਗਈ।

2020 ਵਿੱਚ ਦੋਵੇਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਕਾਰ “Phase One Trade Deal” ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕੁਝ ਤਣਾਅ ਘਟਿਆ, ਪਰ ਟੈਕਨੋਲੋਜੀ ਅਤੇ ਜਿਓ-ਪੋਲਿਟਿਕਲ ਮੁੱਦੇ ਉਵੇਂ ਹੀ ਬਾਕੀ ਰਹੇ। ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵੀ ਟਰੇਡ ਟੈਰਿਫ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਕਾਫੀ ਭਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਵਿਸ਼ਵ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਲਈ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਚੁਣੌਤੀ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਅਮਰੀਕਾ ਵੱਲੋਂ ਚੀਨ ਉੱਤੇ ਲਗਾਏ ਮੁੱਖ ਦੋਸ਼:

- Intellectual Property (IP) ਦੀ ਚੋਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ
- ਆਪਣੀ ਕਰੰਸੀ ਨੂੰ ਮੈਨਿਪੁਲੇਟ ਕਰਦਾ ਹੈ
- ਸਰਕਾਰੀ ਸਬਸਿਡੀ ਨਾਲ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ

3. ਯੂਕਰੇਨ-ਰੂਸ ਯੁੱਧ

Russia ਅਤੇ Ukraine ਵਿਚਕਾਰ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਯੁੱਧ ਆਧੁਨਿਕ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਗੰਭੀਰ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਫਰਵਰੀ 2022 ਵਿੱਚ ਹੋਈ। ਇਸ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਜੜ੍ਹਾਂ 2014 ਵਿੱਚ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਰੂਸ ਨੇ ਕਰੀਮੀਆ (Crimea) ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਰਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਕਾਰਨ ਯੂਕਰੇਨ ਦੇ ਪੂਰਬੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਵਾਦ ਵਧ ਗਿਆ।

2022 ਵਿੱਚ ਰੂਸ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ Vladimir Putin ਨੇ ਯੂਕਰੇਨ 'ਤੇ ਵੱਡਾ ਸੈਨਿਕ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਣ ਗਈ। ਯੂਕਰੇਨ ਨੇ Volodymyr Zelenskyy ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਡਟ ਕੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋਈ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕ ਬੇਘਰ ਹੋ ਗਏ।

ਇਸ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਿਰਫ਼ ਦੇਵੇਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਸਗੋਂ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆ 'ਤੇ ਪਿਆ ਹੈ। NATO ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਯੂਕਰੇਨ ਨੂੰ ਸੈਨਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਮਦਦ ਦਿੱਤੀ, ਜਦਕਿ ਰੂਸ 'ਤੇ ਕਰੜੀਆਂ ਆਰਥਿਕ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ।

ਇਸ ਯੁੱਧ ਕਾਰਨ ਗਲੋਬਲ ਊਰਜਾ ਸੰਕਟ, ਖਾਦ ਸਪਲਾਈ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਅਸਥਿਰਤਾ ਵਧੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਘਰਸ਼ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਰਾਜਨੀਤੀ ਅਤੇ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਲਈ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਚੁਣੌਤੀ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਹੱਲ ਅਜੇ ਵੀ ਅਣਸੁਲਝਿਆ ਹੈ।

Ukraine ਨੂੰ NATO ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ

Ukraine ਦੀ NATO ਵਿੱਚ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਇੱਕ ਜਟਿਲ ਅਤੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਮਾਮਲਾ ਹੈ। NATO ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਯੂਕਰੇਨ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਉਸਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਲਈ ਕੁਝ ਸ਼ਰਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸਥਿਰਤਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ।

ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ Russia ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਯੁੱਧ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਰੁਕਾਵਟ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ NATO ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ। ਇਸ ਲਈ, ਯੂਕਰੇਨ ਦੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਅਜੇ ਧੰਦਲੀ ਹੈ।

✧ ਯੁੱਧ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ

- ਯੁੱਧ ਲੰਮਾ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ
- ਪੂਰਬੀ ਯੂਕਰੇਨ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਲੜਾਈ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ
- ਰੂਸ ਨੇ ਯੂਕਰੇਨ ਦੇ ਕੁਝ ਇਲਾਕਿਆਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ
- ਯੂਕਰੇਨ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਯੂਰਪ ਵੱਲੋਂ ਹਥਿਆਰ ਅਤੇ ਮਦਦ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ

✧ ਗਲੋਬਲ ਪ੍ਰਭਾਵ

1. Energy Crisis:
 - ਰੂਸ ਤੋਂ ਗੈਸ ਸਪਲਾਈ ਘੱਟ ਹੋਈ
 - ਯੂਰਪ ਵਿੱਚ ਮਹਿੰਗਾਈ ਵਧੀ
2. Food Crisis:
 - ਯੂਕਰੇਨ ਨੂੰ “Bread Basket of Europe” ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
 - ਕਣਕ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨਾਜ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ
3. Geopolitics:
 - NATO ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਇਆ
 - ਰੂਸ-ਚੀਨ ਨੇੜਤਾ ਵਧੀ

✧ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸਟੈਂਡ

- ਭਾਰਤ ਨੇ ਨਿਰਪੱਖਤਾ (Neutrality) ਰੱਖੀ
- ਰੂਸ ਤੋਂ ਸਸਤਾ ਤੇਲ ਖਰੀਦਿਆ
- ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਡਿਪਲੋਮੇਸੀ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕੀਤੀ

✧ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਟਰਮ

4. NATO

NATO (North Atlantic Treaty Organization) ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਿਆਸੀ ਅਤੇ ਸੈਨਿਕ ਗਠਜੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ 4 ਅਪ੍ਰੈਲ 1949 ਨੂੰ Washington Treaty ਰਾਹੀਂ ਹੋਈ। ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਵਿੱਚ 12 ਦੇਸ਼ ਸਨ। ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਮੈਂਬਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸਹਿਯੋਗ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ ਸੀ।

1. NATO ਕਿਉਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ?

ਦੂਜੇ ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਯੂਰਪ ਵਿੱਚ ਸੋਵੀਅਤ ਸੰਘ ਦੇ ਵਧਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਕਾਰਨ ਅਮਰੀਕਾ, ਕੈਨੇਡਾ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਯੂਰਪੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ NATO ਬਣਾਇਆ। ਇਸ ਦਾ ਮਕਸਦ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਖ਼ਤਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਮੈਂਬਰ ਉਸ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ।

2. Article 5 — ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਿਧਾਂਤ

NATO ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ Article 5 ਹੈ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਇੱਕ NATO ਮੈਂਬਰ 'ਤੇ armed attack ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰ ਦੇਸ਼ ਹਮਲੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਇੱਕੋ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਿੱਧੀ ਸੈਨਿਕ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹਨ; ਹਰ ਮੈਂਬਰ ਆਪਣੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਖੁਦ ਤੈਅ ਕਰਦਾ ਹੈ।

3. NATO ਦਾ ਮੁੱਖ ਦਫ਼ਤਰ

NATO ਦਾ ਮੁੱਖ ਦਫ਼ਤਰ Brussels, Belgium ਵਿੱਚ ਹੈ। NATO ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਸੰਗਠਨ North Atlantic Council (NAC) ਹੈ।

4. NATO ਅਤੇ ਰੂਸ

Cold War ਦੌਰਾਨ NATO ਅਤੇ Soviet Union ਦੇ Warsaw Pact ਵਿਚਕਾਰ ਤਣਾਅ ਰਿਹਾ। 1991 ਵਿੱਚ Soviet Union ਦੇ ਵਿਘਟਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ NATO ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬਦਲਿਆ ਹੈ।

Russia–Ukraine War ਤੋਂ ਬਾਅਦ NATO ਦੀ ਯੂਰਪੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਭੂਮਿਕਾ ਹੋਰ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। Finland ਅਤੇ Sweden ਦਾ NATO ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ ਵੀ ਇਸ ਬਦਲਦੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮਾਹੌਲ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਕਾਸ ਹੈ।

6. NATO ਦੇ ਮੁੱਖ ਕੰਮ

- ਮੈਂਬਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ **collective defence**
- ਸੈਨਿਕ ਸਹਿਯੋਗ ਅਤੇ ਸਾਂਝੀ training
- Intelligence ਅਤੇ security cooperation
- Cybersecurity ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ
- Terrorism ਅਤੇ ਹੋਰ security threats ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣਾ
- ਸੰਕਟ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਹਿਯੋਗ
- ਮੈਂਬਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਸੈਨਿਕ ਸਮਰੱਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ coordination

7. ਭਾਰਤ ਅਤੇ NATO

ਭਾਰਤ NATO ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਆਪਣੀ strategic autonomy ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਮਹੱਤਵ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ NATO ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚਕਾਰ ਕੁਝ ਸਾਂਝੇ ਹਿੱਤਾਂ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਪਰਕ ਅਤੇ ਗੱਲਬਾਤ ਰਹੀ ਹੈ।

NATO ਦੇ 32 ਮੈਂਬਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਲਿਸਟ

NATO ਵਿੱਚ ਇਸ ਸਮੇਂ **32 ਮੈਂਬਰ ਦੇਸ਼** ਹਨ। Sweden 7 ਮਾਰਚ 2024 ਨੂੰ 32ਵਾਂ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਨਵਾਂ ਮੈਂਬਰ ਬਣਿਆ। ([NATO](#))

ਦੇਸ਼	NATO ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦਾ ਸਾਲ
1 AL Albania	2009
2 BE Belgium	1949
3 BG Bulgaria	2004
4 CA Canada	1949
5 HR Croatia	2009
6 CZ Czechia	1999
7 DK Denmark	1949
8 EE Estonia	2004
9 FI Finland	2023

ਦੇਸ਼	NATO ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦਾ ਸਾਲ
10 FR France	1949
11 DE Germany	1955
12 GR Greece	1952
13 HU Hungary	1999
14 IS Iceland	1949
15 IT Italy	1949
16 LV Latvia	2004
17 LT Lithuania	2004
18 LU Luxembourg	1949
19 ME Montenegro	2017
20 NL Netherlands	1949
21 MK North Macedonia	2020
22 NO Norway	1949
23 PL Poland	1999
24 PT Portugal	1949
25 RO Romania	2004
26 SK Slovakia	2004
27 SI Slovenia	2004
28 ES Spain	1982
29 SE Sweden	2024
30 TR Türkiye (Turkey)	1952
31 GB United Kingdom	1949
32 US United States	1949

NATO ਦੀ ਅਧਿਕਾਰਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਤਾਬਕ 30 ਮੈਂਬਰ Europe ਤੋਂ ਅਤੇ 2 North America (Canada ਅਤੇ United States) ਤੋਂ ਹਨ। ([NATO Shape](#))

- NATO ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ: 1949
- ਸੰਸਥਾਪਕ ਮੈਂਬਰ: 12
- ਮੌਜੂਦਾ ਮੈਂਬਰ: 32
- ਸਭ ਤੋਂ ਨਵਾਂ ਮੈਂਬਰ: Sweden — 2024
- ਭਾਰਤ: ✗ NATO ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਹੈ

📌 Exam Focus

Sanctions (ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਕੀ ਹਨ)

Sanctions (ਪਾਬੰਦੀਆਂ) ਤੋਂ ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼, ਸੰਸਥਾ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀ 'ਤੇ ਦਬਾਅ ਪਾਉਣ ਲਈ ਲਗਾਈਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਆਰਥਿਕ, ਵਿੱਤੀ, ਵਪਾਰਕ ਜਾਂ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਕਿਸੇ ਨੀਤੀ ਜਾਂ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਨਾ, ਗਲਤ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਜਾਂ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵਪਾਰ ਰੋਕਣਾ, ਸੰਪਤੀ ਫ੍ਰੀਜ਼ ਕਰਨਾ, ਯਾਤਰਾ ਪਾਬੰਦੀ, ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਰੋਕਣਾ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਸੀਮਤ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

Ceasefire (ਜੰਗਬੰਦੀ/ਗੋਲੀਬੰਦੀ)

Ceasefire ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਦੋ ਜਾਂ ਦੋ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੜ ਰਹੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲੜਾਈ ਅਤੇ ਹਮਲੇ ਅਸਥਾਈ ਜਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਮੇਂ ਲਈ ਰੋਕਣ ਸਬੰਧੀ ਸਹਿਮਤੀ ਹੋਣਾ। ਇਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਹਿੰਸਾ ਘਟਾਉਣਾ, ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹਤ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਾਰਤਾ ਲਈ ਮੌਕਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। Ceasefire ਵਿੱਚ ਸਮਾਂ, ਖੇਤਰ, ਰੋਕੀਆਂ ਜਾਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਰਗੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। Ceasefire ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸਥਾਈ ਸ਼ਾਂਤੀ ਸਮਝੌਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

UN ਦੀ ਕਲਾਈਮੇਟ ਚੇਂਜ ਰਿਪੋਰਟ Climate Change

United Nations ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਕਲਾਈਮੇਟ ਚੇਂਜ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿੱਚ ਵਾਤਾਵਰਣ ਬਦਲਾਅ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ Intergovernmental Panel on Climate Change ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਧਿਐਨਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਗਲੋਬਲ ਤਾਪਮਾਨ ਵਾਧੇ, ਸਮੁੰਦਰੀ ਪੱਧਰ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ, ਅਤੇ ਮੌਸਮੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਮਨੁੱਖੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੋਲ, ਤੇਲ ਅਤੇ ਗੈਸ ਦੀ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਵਰਤੋਂ ਕਾਰਨ ਗ੍ਰੀਨਹਾਊਸ ਗੈਸਾਂ ਦਾ ਉਤਸਰਜਨ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਦਾ ਤਾਪਮਾਨ ਲਗਾਤਾਰ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਬਰਫ਼ਾਨੀ ਪਹਾੜਾਂ ਦਾ ਪਿਘਲਣਾ, ਸਮੁੰਦਰੀ ਤੂਫ਼ਾਨਾਂ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ 'ਤੇ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਅਸਰ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਹਿਤ Paris Agreement ਵਰਗੀਆਂ ਗਲੋਬਲੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤਾਂ ਦਾ ਮਕਸਦ ਤਾਪਮਾਨ ਵਾਧੇ ਨੂੰ 1.5°C ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਰੱਖਣਾ ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤੁਰੰਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਕਦਮ ਨਾ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਤਾਂ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਇਸਦੇ ਗੰਭੀਰ ਨਤੀਜੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਸਰਕਾਰਾਂ, ਨੀਤੀ ਨਿਰਧਾਰਕਾਂ ਅਤੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਚੇਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਨਵੇਂ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ। ਨਵੀਕਰਨਯੋਗ ਉਰਜਾ, ਜੰਗਲਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਕਾਰਬਨ ਉਤਸਰਜਨ ਘਟਾਉਣਾ ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਹੱਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, UN ਦੀ ਕਲਾਈਮਟ ਚੇਂਜ ਰਿਪੋਰਟ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਕ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ।

Intergovernmental Panel on Climate Change ਕੀ ਹੈ ?

Intergovernmental Panel on Climate Change ਇੱਕ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਗਠਨ ਹੈ ਜੋ 1988 ਵਿੱਚ United Nations ਅਤੇ World Meteorological Organization ਵੱਲੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸਦਾ ਮੁੱਖ ਕੰਮ ਮੌਸਮੀ ਤਬਦੀਲੀ ਬਾਰੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ ਹੈ। IPCC ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨੀਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਗਲੋਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਫੈਲਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

2. G20 Summit ਅਤੇ Global South

G20 Summit ਦੁਨੀਆ ਦੀਆਂ 20 ਵੱਡੀਆਂ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਸਾਲਾਨਾ ਮੰਚ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਨੇਤਾ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ, ਵਿੱਤੀ ਸਥਿਰਤਾ, ਕਲਾਈਮਟ ਚੇਂਜ ਅਤੇ ਗਲੋਬਲ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ-ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਮੀਟਿੰਗ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਹਿਯੋਗ ਅਤੇ ਨੀਤੀ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਹੈ।

G20 ਦੁਨੀਆ ਦੀਆਂ 20 ਵੱਡੀਆਂ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿੱਚ 19 ਦੇਸ਼ + ਯੂਰਪੀ ਯੂਨੀਅਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

◇ Global South ਕੀ ਹੈ?

Global South ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜੋ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਘੱਟ ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਏਸ਼ੀਆ, ਅਫਰੀਕਾ ਅਤੇ ਲੈਟਿਨ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਦੇਸ਼। ਇਹ ਦੇਸ਼ ਆਰਥਿਕ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ, ਗਰੀਬੀ ਹਟਾਉਣ ਅਤੇ ਗਲੋਬਲ ਨਿਆਂ ਲਈ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ।

- ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼- (India, Africa, Latin America)
- ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ:
 - ਗਰੀਬੀ
 - ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ
 - ਕਲਾਈਮਟ ਚੇਂਜ ਦਾ ਵੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵ

ਪੈਰਿਸ ਸਮਝੌਤਾ ਕੀ ਹੈ ਐਨਵਾਇਰਮੈਂਟ ਸੈਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਦੇਖੋ ?

United Nations ਹਰ ਸਾਲ Climate Change ਬਾਰੇ ਰਿਪੋਰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਮੁੱਖ ਹਿੱਸਾ IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change) ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

❧ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨਤੀਜੇ

- Global Temperature 1.5°C ਤੋਂ ਵੱਧਣ ਦੇ ਖਤਰੇ
- Sea Level Rise (ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਸਤ੍ਹਾ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ)
- Extreme Weather Events:
 - Floods
 - Heatwaves
 - Cyclones

❧ ਤਾਪਮਾਨ ਵਧਣ ਦੇ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ

- Fossil Fuels (Coal, Oil, Gas)
- Deforestation
- Industrialization

❧ ਤਾਪਮਾਨ ਵਧਣ ਦੇ ਜਨਜੀਵਨ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ

1. Agriculture:
 - ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਉਪਜ ਘੱਟ
2. Health:
 - ਗਰਮੀ ਨਾਲ ਬਿਮਾਰੀਆਂ
3. Biodiversity:
 - ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਜਾਤੀਆਂ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ

3. ਨੈਸ਼ਨਲ ਅਫੇਅਰਸ /National Affairs

ਭਾਰਤ ਵਰਗੇ ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਾਮਲਿਆਂ (National Affairs) ਦੀ ਸਮਝ ਹਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਜੋ CLAT, UPSC ਜਾਂ PCS ਵਰਗੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਨੈਸ਼ਨਲ ਅਫੇਅਰਸ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ, ਯੋਜਨਾਵਾਂ, ਡਿਜ਼ੀਟਲ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਹੇ ਬਦਲਾਅ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇ ਸਿਰਫ਼ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ।

ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ, ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀਕਲ ਅਗੇਤਰਤਾ ਲਈ ਕਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਨਵੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਗਰੀਬ ਅਤੇ ਮੱਧ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਵਧ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਸਤਰ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, “ਡਿਜ਼ੀਟਲ ਇੰਡੀਆ” ਮੁਹਿੰਮ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਡਿਜ਼ੀਟਲ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਨਵੀਂ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਨੀਤੀ (NEP 2020) ਨਾਲ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਬਦਲਾਅ ਆਏ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਮਕਸਦ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਰੱਟਾ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਪ੍ਰਯੋਗਿਕ ਅਤੇ ਰਚਨਾਤਮਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਨੀਤੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਗਲੋਬਲ ਲੈਵਲ ‘ਤੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਸੈਕਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ, ਡਿਜ਼ਿਟਲ ਇੰਡੀਆ ਮੁਹਿੰਮ ਦੇ ਤਾਜ਼ਾ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਨੀਤੀ ਦੇ ਅਪਡੇਟਸ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਂਗੇ, ਤਾਂ ਜੋ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਹਨਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਗਹਿਰਾਈ ਨਾਲ ਸਮਝ ਸਕਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿਥਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਸਕਣ।

1. ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਨਵੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਨਵੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਹਾਲੀਆ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ Pradhan Mantri Jan Dhan Yojana, Ayushman Bharat Yojana ਅਤੇ PM Kisan Samman Nidhi ਵਰਗੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

🌸 ਮੁੱਖ ਸਕੀਮਾਂ

PM Vishwakarma Scheme

PM Vishwakarma Scheme ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 17 ਸਤੰਬਰ 2023 ਨੂੰ ਰਵਾਇਤੀ ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਿਲਪਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣ ਦੇ ਮਕਸਦ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਤਹਿਤ 18 ਰਵਾਇਤੀ ਕਾਰੋਬਾਰਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਨੂੰ ਹੁਨਰ ਸਿਖਲਾਈ, ₹15,000 ਤੱਕ ਟੂਲਕਿਟ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ, ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਤੇ ID ਕਾਰਡ, 5% ਵਿਆਜ 'ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਗਾਰੰਟੀ ਕਰਜ਼ਾ, ਡਿਜ਼ੀਟਲ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਅਤੇ ਮਾਰਕੀਟਿੰਗ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਰਵਾਇਤੀ ਹੁਨਰਾਂ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਬਾਜ਼ਾਰ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਵਧਾਉਣਾ ਹੈ। (pib.gov.in)

- ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਲਈ
- ₹3 ਲੱਖ ਤੱਕ ਲੋਨ
- Skill Training ਅਤੇ Toolkit

👉 ਇਹ ਯੋਜਨਾ ਹਸਤਕਲਾ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ

PM Surya Ghar Muft Bijli Yojana

PM Surya Ghar Muft Bijli Yojana ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਫਰਵਰੀ 2024 ਵਿੱਚ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਛੱਤਾਂ 'ਤੇ ਸੋਲਰ ਪੈਨਲ ਲਗਾਉਣ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਦਾ ਟੀਚਾ 1 ਕਰੋੜ ਘਰਾਂ ਤੱਕ ਰੂਫਟਾਪ ਸੋਲਰ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਹੈ। ਯੋਜਨਾ ਤਹਿਤ ਘਰੇਲੂ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੋਲਰ ਸਿਸਟਮ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਸਬਸਿਡੀ, ਘੱਟ ਲਾਗਤ ਵਾਲੇ ਕਰਜ਼ੇ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਬਿੱਲ ਵਿੱਚ ਬਚਤ ਦਾ ਲਾਭ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। PM Surya Ghar Muft Bijli Yojana ਵਿੱਚ ਸਬਸਿਡੀ ਸੋਲਰ ਸਿਸਟਮ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ (kW) ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਨਿਰਧਾਰਤ ਹੈ।

ਰੂਫਟਾਪ ਸੋਲਰ ਸਮਰੱਥਾ	ਕੇਂਦਰੀ ਸਬਸਿਡੀ
1 kW	₹30,000
2 kW	₹60,000
3 kW ਜਾਂ ਵੱਧ	₹78,000 ਤੱਕ

ਉਦਾਹਰਨ: ਜੇ 3 kW ਦਾ ਸਿਸਟਮ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ₹78,000 ਦੀ ਸਬਸਿਡੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਉੱਪਰ 3 kW ਸਮਰੱਥਾ ਵਧਾਉਣ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਬਸਿਡੀ ਨਹੀਂ ਵਧਦੀ।
(registration.pmsuryaghar.gov.in)

☞ Renewable Energy ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ

Ayushman Bharat Digital Mission

Ayushman Bharat Digital Mission (ABDM) ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਤੰਬਰ 2021 ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਡਿਜੀਟਲ ਸਿਹਤ ਮਿਸ਼ਨ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਇੱਕ **ਸੁਰੱਖਿਅਤ, ਇਕਸਾਰ ਅਤੇ ਨਾਗਰਿਕ-ਕੇਂਦਰਿਤ ਡਿਜੀਟਲ ਹੈਲਥ ਈਕੋਸਿਸਟਮ** ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਹਿਤ **ABHA (Ayushman Bharat Health Account)** ਰਾਹੀਂ ਨਾਗਰਿਕ ਆਪਣੇ ਸਿਹਤ ਰਿਕਾਰਡ ਡਿਜੀਟਲ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਡਿਜੀਟਲ ਸਿਹਤ ਰਿਕਾਰਡਾਂ ਨਾਲ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਟੈਸਟ ਅਤੇ ਕਾਗਜ਼ੀ ਕਾਰਵਾਈ ਘਟ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਟੈਲੀਮੇਡੀਸਨ ਨਾਲ ਯਾਤਰਾ ਖਰਚ ਬਚਦਾ ਹੈ। ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਲਈ ਡਿਜੀਟਲ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਵਧਦੀ ਹੈ। (abdm.gov.in)

2. ਡਿਜ਼ਿਟਲ ਇੰਡੀਆ ਮੁਹਿੰਮ

ਡਿਜ਼ਿਟਲ ਇੰਡੀਆ ਮੁਹਿੰਮ (Digital India) ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ 2015 ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਜਨਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਡਿਜ਼ਿਟਲ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਸ਼ਕਤ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਲਕਸ਼ ਹੈ ਸਰਕਾਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਨਲਾਈਨ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਬਣਾਉਣਾ, ਡਿਜ਼ਿਟਲ ਢਾਂਚਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਡਿਜ਼ਿਟਲ ਸਾਖਰਤਾ ਵਧਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਕਨੈਕਟਿਵਿਟੀ ਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ, ਈ-ਗਵਰਨੈਂਸ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਡਿਜ਼ਿਟਲ ਭੁਗਤਾਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਡਿਜ਼ਿਟਲ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ **ਡਿਜ਼ੀਲਾਕਰ, ਆਧਾਰ, ਭੀਮ ਐਪ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਆਨਲਾਈਨ ਸੇਵਾਵਾਂ** ਨੂੰ ਹੁਲਾਰਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਵਧੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮਕਾਜ ਤੇਜ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ONDC (Open Network for Digital Commerce)

ONDC ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ DPIIT ਦੀ ਪਹਿਲ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਅਪ੍ਰੈਲ 2022 ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਈ-ਕਾਮਰਸ ਐਪ ਦੀ ਬਜਾਏ **Open Network** ਹੈ, ਜੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖਰੀਦਦਾਰਾਂ, ਵਿਕਰੇਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਲੋਜਿਸਟਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਛੋਟੇ ਵਪਾਰੀਆਂ, MSMEs ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਡਿਜੀਟਲ ਬਾਜ਼ਾਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਦੇਣਾ ਹੈ।

ਮੰਨ ਲਓ **ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਕਿਰਿਆਨੇ ਦਾ ਦੁਕਾਨਦਾਰ** ONDC ਨਾਲ ਜੁੜਦਾ ਹੈ। ਗਾਹਕ ਕਿਸੇ ONDC-ਸਮਰਥਿਤ ਐਪ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਦੁਕਾਨ ਦੇ ਉਤਪਾਦ ਦੇਖ ਕੇ ਆਰਡਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਆਰਡਰ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਐਪ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਇਸ ਨਾਲ **ਛੋਟੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਡਿਜੀਟਲ ਬਾਜ਼ਾਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ**, ਵਧੇਰੇ ਗਾਹਕ ਅਤੇ ਵਿਕਰੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ONDC = ਇੱਕ ਐਪ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖਰੀਦਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਵਿਕਰੇਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਵਾਲਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਡਿਜੀਟਲ ਨੈੱਟਵਰਕ।

3. ਨਵੀਂ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਨੀਤੀ (NEP 2020)

National Education Policy 2020, ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਬਦਲਾਅ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਨੀਤੀ ਦਾ ਮਕਸਦ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਹੋਲਿਸਟਿਕ (ਸਮੁੱਚੀ) ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਰਟਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਤੋਂ ਹਟ ਕੇ ਪ੍ਰਯੋਗਾਤਮਕ ਅਤੇ ਕੌਸ਼ਲ-ਅਧਾਰਿਤ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਹੁਲਾਰਾ ਦੇਣਾ ਹੈ।

NEP 2020 ਵਿੱਚ 10+2 ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਬਦਲ ਕੇ 5+3+3+4 ਸਟ੍ਰਕਚਰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਹੀ ਸਿੱਖਿਆ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਮਾਤਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਨੀਤੀ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਇਸਤੇਮਾਲ, ਆਨਲਾਈਨ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਕਿਲ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਨੂੰ ਵੀ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਲਚਕੀਲਾ, ਰੋਜ਼ਗਾਰ-ਕੇਂਦਰਿਤ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮੁਕਾਬਲੇਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ।

ਮੁੱਖ ਬਦਲਾਅ

- 5+3+3+4 Structure
- ਮਾਤਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ
- Skill-Based Learning

4. ਪੋਲਿਟੀ & ਗਵਰਨੈਂਸ/Polity and Governance

ਪਿਛਲੇ 2 ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਸਦ ਵੱਲੋਂ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਬਿੱਲ

Parliament of India ਵਿੱਚ ਹਾਲੀਆ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਕਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਬਿੱਲ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜੋ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ, ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਕਾਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਬਿੱਲ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਜਿਵੇਂ ਡਿਜ਼ੀਟਲ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਮਹਿਲਾ ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਨ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

1. ਡਿਜ਼ੀਟਲ ਪਰਸਨਲ ਡਾਟਾ ਪ੍ਰੋਟੈਕਸ਼ਨ ਬਿੱਲ, 2023

ਡਿਜ਼ੀਟਲ ਪਰਸਨਲ ਡਾਟਾ ਪ੍ਰੋਟੈਕਸ਼ਨ ਬਿੱਲ, 2023 ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਡਾਟਾ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ। ਇਸ ਬਿੱਲ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੰਪਨੀ ਜਾਂ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸਪਸ਼ਟ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਸਦਾ ਡਾਟਾ ਇਕੱਠਾ ਜਾਂ ਵਰਤਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਹ ਡਾਟਾ ਦੀ ਗੋਪਨੀਯਤਾ, ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਬਿੱਲ ਵਿੱਚ ਡਾਟਾ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਭਾਰੀ ਜੁਰਮਾਨਿਆਂ ਦੀ ਵੀ ਵਿਵਸਥਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ Digital Personal Data Protection Act, 2023 (DPDP Act) ਅਧੀਨ ਜੇ ਕਿਸੇ ਕੰਪਨੀ/ਡਾਟਾ ਫਿਡੂਸ਼ਰੀ ਵੱਲੋਂ ਨਿੱਜੀ ਡਾਟਾ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਉਪਾਅ ਨਾ ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਡਾਟਾ ਲੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ

₹250 ਕਰੋੜ ਤੱਕ ਜੁਰਮਾਨਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੰਪਨੀ ਡਾਟਾ ਲੀਕ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ, ਤਾਂ ₹200 ਕਰੋੜ ਤੱਕ ਵੱਖਰਾ ਜੁਰਮਾਨਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ([MeitY](#))

Exam point:

☞ Data breach ਲਈ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ₹250 ਕਰੋੜ ਜੁਰਮਾਨਾ

☞ Breach ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਨਾ ਦੇਣ ਤੇ ₹200 ਕਰੋੜ ਤੱਕ ਹੋਰ ਜੁਰਮਾਨਾ

ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਡਾਟਾ ਪ੍ਰੋਟੈਕਸ਼ਨ ਬੋਰਡ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ 'ਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਡਿਜਿਟਲ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

2. ਭਾਰਤੀ ਨਿਆਂ ਸੰਹਿਤਾ ਬਿੱਲ, 2023

ਭਾਰਤੀ ਨਿਆਂ ਸੰਹਿਤਾ ਬਿੱਲ, 2023 ਭਾਰਤ ਦੇ ਫੌਜਦਾਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਸੁਧਾਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੁਰਾਣੇ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ (IPC) ਨੂੰ ਬਦਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਆਧੁਨਿਕ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅਪਰਾਧਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਬਿੱਲ ਵਿੱਚ ਸਾਇਬਰ ਅਪਰਾਧ, ਅੱਤਵਾਦ ਅਤੇ ਸੰਗਠਿਤ ਅਪਰਾਧਾਂ ਲਈ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਵੀ ਖਾਸ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਪਸ਼ਟ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

☞ ਇਹ ਬਿੱਲ ਪੁਰਾਣੇ IPC (Indian Penal Code) ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ।

- ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੀ ਨਵੀਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ
- ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਸੁਰੱਖਿਆ
- ਆਧੁਨਿਕ ਅਪਰਾਧਾਂ (cyber crime) ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ

3. ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸੰਹਿਤਾ ਬਿੱਲ, 2023

ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸੰਹਿਤਾ ਬਿੱਲ, 2023 ਭਾਰਤ ਦੇ ਫੌਜਦਾਰੀ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ, ਜੋ ਪੁਰਾਣੇ ਫੌਜਦਾਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸੰਹਿਤਾ (CrPC) ਦੀ ਥਾਂ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਿੱਲ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਤੇਜ਼, ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਡਿਜਿਟਲ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਨੂੰ ਸਮੇਂ-ਬੱਧ ਕਰਨ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਜਾਂਚ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਪੀੜਤਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਵੀ ਖਾਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੋਰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਬਣਦੀ ਹੈ।

4. ਭਾਰਤੀ ਸਬੂਤ ਬਿੱਲ, 2023

ਭਾਰਤੀ ਸਬੂਤ ਬਿੱਲ, 2023 ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਸਬੂਤਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ, ਜੋ ਪੁਰਾਣੇ ਭਾਰਤੀ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਥਾਂ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਿੱਲ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼

ਡਿਜਿਟਲ ਯੁੱਗ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਸਬੂਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਅਤੇ ਡਿਜਿਟਲ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਈਮੇਲ, ਮੋਬਾਈਲ ਡਾਟਾ ਅਤੇ ਆਨਲਾਈਨ ਰਿਕਾਰਡ। ਇਸ ਨਾਲ ਅਦਾਲਤੀ ਕਾਰਵਾਈ ਹੋਰ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

🔗 ਇਹ **Indian Evidence Act** ਨੂੰ ਅਪਡੇਟ ਕਰਦਾ ਹੈ

- ਡਿਜਿਟਲ ਅਤੇ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤੀ
- ਨਵੇਂ ਜਮਾਨੇ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ

5. ਮਹਿਲਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਬਿੱਲ (ਨਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵੰਦਨ ਅਧਿਨਿਯਮ), 2023

ਮਹਿਲਾ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਬਿੱਲ 2023, ਜਿਸਨੂੰ “ਨਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵੰਦਨ ਅਧਿਨਿਯਮ” ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੰਸਦ ਵੱਲੋਂ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇੱਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਲਈ 33% ਸੀਟਾਂ ਰਿਜ਼ਰਵ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਵਧੇਗੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫੈਸਲੇ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਮੌਕੇ ਮਿਲਣਗੇ। ਇਹ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨਵੇਂ ਜਨਗਣਨਾ ਅਤੇ ਹਲਕਾ-ਬੰਦੀ (delimitation) ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਲਿੰਗ ਸਮਾਨਤਾ ਵੱਲ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਕਦਮ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਦੇ ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰੇਗਾ।

🔗 ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾਵਾਂ ਵਿੱਚ

33% ਸੀਟਾਂ ਦਾ ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ

- ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਚੱਲ ਰਹੀ ਮੰਗ ਪੂਰੀ ਹੋਈ
- ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਤੈਅ ਹੋਈ

6. ਟੈਲੀਕਮਿਊਨੀਕੇਸ਼ਨ ਬਿੱਲ, 2023

ਟੈਲੀਕਮਿਊਨੀਕੇਸ਼ਨ ਬਿੱਲ, 2023 ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਟੈਲੀਕਾਮ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਅਤੇ ਨਿਯਮਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ। ਇਹ ਬਿੱਲ ਪੁਰਾਣੇ ਇੰਡਿਅਨ ਟੈਲੀਗ੍ਰਾਫ ਐਕਟ, 1885 ਦੀ ਥਾਂ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਡਿਜਿਟਲ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਸੰਚਾਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨਾ, ਸਪੈਕਟ੍ਰਮ ਦੀ ਵੰਡ ਨੂੰ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਬਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਬਿੱਲ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਕੁਝ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਟੈਲੀਕਾਮ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਟੈਲੀਕਾਮ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਵਧੇਗਾ ਅਤੇ ਡਿਜਿਟਲ ਇੰਡੀਆ ਮੁਹਿੰਮ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਮਿਲੇਗੀ।

7. ਪਬਲਿਕ ਐਗਜ਼ਾਮੀਨੇਸ਼ਨ (ਪ੍ਰਿਵੇਂਸ਼ਨ ਆਫ ਅਨਫੇਅਰ ਮੀਨਜ਼) ਬਿੱਲ, 2024

ਪਬਲਿਕ ਐਗਜ਼ਾਮੀਨੇਸ਼ਨ (ਪ੍ਰਿਵੇਂਸ਼ਨ ਆਫ ਅਨਫੇਅਰ ਮੀਨਜ਼) ਬਿੱਲ, 2024 ਇਹ ਬਿੱਲ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਭਰਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਧੋਖਾਧੜੀਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੇਪਰ ਲੀਕ, ਨਕਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗੈਰ-ਇਮਾਨਦਾਰ ਹਰਕਤਾਂ

ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਲਈ ਸਖਤ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਅਤੇ ਜੁਰਮਾਨਿਆਂ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪੇਪਰ ਲੀਕ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੈਦ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਜੁਰਮਾਨੇ ਭੁਗਤਣੇ ਪੈ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ **Public Examinations (Prevention of Unfair Means) Act, 2024** ਤਹਿਤ ਪੇਪਰ ਲੀਕ ਕਰਨਾ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਪਰਾਧ ਹੈ। **ਆਮ ਪੇਪਰ ਲੀਕ/Unfair Means** ਲਈ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 3 ਸਾਲ ਤੋਂ 5 ਸਾਲ ਤੱਕ ਕੈਦ ਅਤੇ ₹10 ਲੱਖ ਤੱਕ ਜੁਰਮਾਨਾ। ਜੇ ਇਹ **Organized Crime** ਹੋਵੇ: 5 ਤੋਂ 10 ਸਾਲ ਦੀ ਕੈਦ ਅਤੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ₹1 ਕਰੋੜ ਜੁਰਮਾਨਾ। ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਸੰਪਤੀ ਵੀ ਜ਼ਬਤ/ਕੁਰਕ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ **Service Provider** ਦੀ ਗਲਤੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੰਪਨੀ/ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਤਾ 'ਤੇ ₹1 ਕਰੋੜ ਤੱਕ ਜੁਰਮਾਨਾ ਅਤੇ 4 ਸਾਲ ਤੱਕ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਰੋਕ ਲੱਗ ਸਕਦੀ ਹੈ। ([India Code](#))

Public Examinations (Prevention of Unfair Means) Act, 2024 ਵਿੱਚ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ

ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੋਧਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। 2026 ਵਿੱਚ ਇਸਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ **Bill** ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰੰਤੂ ਹੁਣ ਬਿਲ ਸੰਸਦ ਵੱਲੋਂ ਪਾਸ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। 31 ਜੁਲਾਈ 2026 ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸਦਾ ਅਧਿਕਾਰਤ ਨਾਮ **Public Examinations (Prevention of Unfair Means) Amendment Act, 2026** ਹੈ।

2026 ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਨਵੀਆਂ ਸੋਧਾਂ

ਵਿਵਸਥਾ	2024 ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ	2026 ਦੀ ਸੋਧ
ਵਿਅਕਤੀ ਵੱਲੋਂ Unfair Means	3-5 ਸਾਲ ਕੈਦ + ₹10 ਲੱਖ ਤੱਕ ਜੁਰਮਾਨਾ	5-10 ਸਾਲ ਕੈਦ + ₹50 ਲੱਖ ਤੱਕ ਜੁਰਮਾਨਾ
Service Provider	₹1 ਕਰੋੜ ਤੱਕ ਜੁਰਮਾਨਾ; ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ 4 ਸਾਲ ਤੱਕ ਰੋਕ	₹5 ਕਰੋੜ ਤੱਕ ਜੁਰਮਾਨਾ; ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ 8 ਸਾਲ ਤੱਕ ਰੋਕ
Service Provider ਦੀ Debarment	4 ਸਾਲ	8 ਸਾਲ
Service Provider ਦੇ Director/Senior Management	3 ਤੋਂ 10 ਸਾਲ ਤੱਕ ਕੈਦ ਅਤੇ ₹1 ਕਰੋੜ ਜੁਰਮਾਨਾ	ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 5 ਤੋਂ 10 ਸਾਲ ਤੱਕ ਕੈਦ ਅਤੇ ₹5 ਕਰੋੜ ਜੁਰਮਾਨਾ
Organised crime / Exam-fraud syndicate	5-10 ਸਾਲ + ₹1 ਕਰੋੜ ਤੱਕ	7-10 ਸਾਲ ਕੈਦ + ₹10 ਕਰੋੜ ਤੱਕ ਜੁਰਮਾਨਾ
ਜਾਂਚ	ਆਮ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ	Special Task Force ਨੂੰ ਜਾਂਚ ਸੌਂਪੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ
Trial	ਆਮ ਅਦਾਲਤੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ	Special Fast Track Courts
ਜਾਂਚ ਦੀ ਸਮਾਂ-ਸੀਮਾ	ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ	ਕੇਸ ਦਰਜ ਹੋਣ/ਜਾਂਚ ਸੌਂਪੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 2 ਮਹੀਨੇ ਅੰਦਰ ਜਾਂਚ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ

Trial ਦੀ ਸਮਾਂ-ਸੀਮਾ	Charge-sheet ਤੋਂ 3 ਮਹੀਨੇ ਅੰਦਰ Trial ਪੂਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਾ ਟੀਚਾ
Appeal	High Court ਵਿੱਚ 30 ਦਿਨਾਂ ਅੰਦਰ appeal; ਆਮ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਲਗਭਗ 3 ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਿਪਟਾਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ

- **ਨੋਟ:** 2026 ਦੀਆਂ ਸੇਧਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਸਿਰਫ਼ ਸਜ਼ਾ ਵਧਾਉਣਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ **ਤੇਜ਼ ਜਾਂਚ + Fast Track Trial + Special Task Force + ਜਵਾਬਦੇਹੀ** ਰਾਹੀਂ paper leaks ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਹੈ। ([Press Information Bureau](#))

ਬਿੱਲ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਸਬੰਧੀ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ

ਬਿੱਲ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਦੋਵੇਂ ਸਦਨ—ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਭਾ—ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਅਤੇ ਸੇਧਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਮਿਲਣ ‘ਤੇ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

Parliament of India ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਸੰਗਠਨ ਹੈ। ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ‘ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਨਵੇਂ ਬਿੱਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਕਸਦ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਫੈਸਲੇ

Supreme Court of India ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਫੈਸਲੇ ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਮੂਲ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਹਾਲੀਆ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮਾਮਲਿਆਂ ‘ਤੇ ਫੈਸਲੇ ਸੁਣਾਏ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੋਪਨੀਯਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮੁੱਦੇ। ਇਹ ਫੈਸਲੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ‘ਤੇ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਦਿਸ਼ਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

Supreme Court of India ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਅਦਾਲਤ ਹੈ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਆਂਕ ਸਮੀਖਿਆ (Judicial Review) ਰਾਹੀਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਦੀ ਹੈ।

🔄 **ਕੋਰਟ ਦੇ ਹਾਲੀਆ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ (Current Scenario):**

- ਕੋਰਟ ਨੇ ਗੋਪਨੀਯਤਾ, ਚੋਣ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ‘ਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਫੈਸਲੇ ਦਿੱਤੇ
- PIL (Public Interest Litigation) ਦੇ ਕੇਸ

Public Interest Litigation (PIL) ਇੱਕ ਐਸੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਸੰਗਠਨ ਜਨਹਿਤ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੜਕਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਖੁਦ ਸਿੱਧਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਪ੍ਰਣਾਲੀ

ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਗਰੀਬ, ਪਛੜੇ ਜਾਂ ਅਣਜਾਣ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ PIL ਦਾ ਵਿਕਾਸ Supreme Court of India ਦੇ ਨਿਰਣਿਆਂ ਨਾਲ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਨਾਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਮਿਲੀ ਹੈ। PIL ਨਿਆਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਚੋਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ

Election Commission of India ਵੱਲੋਂ ਚੋਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਨਵੇਂ ਸੁਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਧਾਰ ਵੋਟਿੰਗ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ, ਫੰਡਿੰਗ ਅਤੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ।

ਇਸ ਵਿੱਚ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਵੋਟਿੰਗ ਮਸ਼ੀਨਾਂ (EVMs) ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਵੋਟਰ ਵੈਰੀਫਾਇਬਲ ਪੇਪਰ ਆਡਿਟ ਟ੍ਰੇਲ (VVPAT) ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਅਤੇ ਚੋਣ ਖਰਚ 'ਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਰਗੇ ਮੁੱਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕਾਲੇ ਧਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਅਤੇ ਚੋਣ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨੂੰ ਨਿਯਮਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਨਵੇਂ ਕਦਮ ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਹਨ।

ਇਹ ਸੁਧਾਰ ਲੋਕਤੰਤਰ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ, ਤਾਂ ਜੋ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਯੋਗ ਬਣ ਸਕੇ।

EVM ਅਤੇ VVPAT ਦੇ ਇਸਤੇਮਾਲ 'ਤੇ ਚਰਚਾ

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਵੋਟਿੰਗ ਮਸ਼ੀਨ (EVM) ਅਤੇ ਵੋਟਰ ਵੈਰੀਫਾਇਬਲ ਪੇਪਰ ਆਡਿਟ ਟ੍ਰੇਲ (VVPAT) ਦਾ ਵਰਤੋਂ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ ਨਤੀਜੇ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। EVM ਨਾਲ ਵੋਟਿੰਗ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸੌਖੀ ਅਤੇ ਸਮੇਂ-ਸਿਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਦਕਿ VVPAT ਵੋਟਰ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਵੋਟ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਇਸਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਇਸਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਦੱਸਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਧੋਖਾਧੜੀ ਨੂੰ ਘਟਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਚੋਣ ਫੰਡਿੰਗ ਵਿੱਚ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਦਖਲ

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਚੋਣ ਫੰਡਿੰਗ ਦੀ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਦਖਲ Electoral Bonds Scheme ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ 2024 ਵਿੱਚ ਆਇਆ। 15 ਫਰਵਰੀ 2024 ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ Electoral Bonds Scheme ਨੂੰ ਅਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵੋਟਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਜਾਣਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਪੈਸਾ ਕੌਣ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦਾਨਦਾਤਾ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਜਨਤਾ ਤੋਂ ਲੁਕਾਉਣਾ Article 19(1)(a) ਦੇ Right to Information ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ।

ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੰਪਨੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਅਸੀਮਿਤ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਫੰਡਿੰਗ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ Article 14 ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹਨ।

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ State Bank of India (SBI) ਨੂੰ Electoral Bonds ਦੀ ਖਰੀਦ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ redemption ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਜਾਣਕਾਰੀ Election Commission of India (ECI) ਨੂੰ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ECI ਨੇ ਇਹ ਡਾਟਾ ਆਪਣੀ ਵੈੱਬਸਾਈਟ 'ਤੇ ਜਨਤਕ ਕੀਤਾ।

Electoral Bonds ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੀ ਹੋਇਆ?

ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ Electoral Bonds ਰਾਹੀਂ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਫੰਡਿੰਗ ਦਾ ਗੁਪਤ ਮਾਡਲ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਕਾਨੂੰਨੀ disclosure requirements ਅਨੁਸਾਰ contributions ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ECI ਅਜੇ ਵੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ Contribution Reports ਜਨਤਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ FY 2024-25 ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਅਜੇ ਵੀ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੀ ਗੂੰਜਾਇਸ਼ ਹੈ।

ਇੱਕ ਦੇਸ਼-ਇੱਕ ਚੋਣ (One Nation, One Election)

ਇੱਕ ਦੇਸ਼-ਇੱਕ ਚੋਣ (One Nation, One Election) ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਣ। ਇਸ ਨਾਲ ਚੋਣ ਖਰਚ ਘੱਟ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਬਚਤ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨੀਤੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਸਮਾਂ ਮਿਲੇਗਾ। Election Commission of India ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਚੁਣੌਤੀਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸਹਿਮਤੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਵਿਰੋਧੀ ਦਲੀਲਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਨਾਲ ਸੰਘੀ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਖੇਤਰੀ ਮਸਲਿਆਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਘਟ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਸ 'ਤੇ ਸੰਤੁਲਿਤ ਵਿਚਾਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਇੱਕ ਦੇਸ਼-ਇੱਕ ਚੋਣ ਦੇ ਸੰਭਾਵੀ ਨੁਕਸਾਨ:

1. **ਫੈਡਰਲ ਢਾਂਚੇ 'ਤੇ ਅਸਰ** – ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਘਟ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਖੇਤਰੀ ਮੁੱਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਚਰਚਾ ਹੇਠ ਦਬ ਸਕਦੇ ਹਨ।
2. **ਲੋਕਤੰਤਰਿਕ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਘਟਣਾ** – ਵਾਰ-ਵਾਰ ਚੋਣਾਂ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਜਵਾਬਦੇਹ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਕੱਠੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਦਬਾਅ ਘਟ ਸਕਦਾ ਹੈ।
3. **ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਸਮਾਨਤਾ** – ਵੱਡੀਆਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਛੋਟੀਆਂ ਜਾਂ ਖੇਤਰੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ।
4. **ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਚੁਣੌਤੀਆਂ** – ਇਸ ਲਈ ਕਈ ਵੱਡੀਆਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੋਧਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਪਵੇਗੀ, ਜੋ ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ।
5. **ਸਰਕਾਰ ਡਿੱਗਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ** – ਜੇ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਮਿਆਦ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਡਿੱਗ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਸਮਕਾਲੀ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਚੱਕਰ ਟੁੱਟ ਸਕਦਾ ਹੈ।
6. **ਵੋਟਰ ਵਿਹਾਰ 'ਤੇ ਅਸਰ** – ਵੋਟਰ ਇੱਕੋ ਵਾਰ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੇ ਰਾਜੀ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਸੋਚ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਵੋਟਰ ਨੂੰ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

5. ਇਕਾਨਮੀ & ਬਿਜ਼ਨਸ/Economy and business

◇ ਭਾਰਤ ਦੀ GDP ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ

GDP (Gross Domestic Product) ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਮੇਂ (ਅਕਸਰ ਇੱਕ ਸਾਲ) ਦੌਰਾਨ ਉਤਪਾਦਿਤ ਸਾਰੇ ਸਮਾਨ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੋਂ ਹਾਸਲ ਹੋਈ ਕੁੱਲ ਕੀਮਤ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਮਾਪਣ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੂਚਕ ਹੈ। ਜੇ GDP ਵਧਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਘਟਣ ਨਾਲ ਮੰਦੀ ਦਰਸਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। GDP ਵਿੱਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਉਦਯੋਗ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਖੇਤਰ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨੀਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਦੀ GDP (Gross Domestic Product) ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਉਤਪਾਦਿਤ ਸਾਰੇ ਸਮਾਨ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਕੀਮਤ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੂਚਕ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਦੀ GDP ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਅਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਸੀ। 1947 ਵਿੱਚ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤ ਨੇ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਮਾਡਲ ਅਪਣਾਇਆ ਅਤੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਦਯੋਗ ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

1991 ਵਿੱਚ ਆਈ ਆਰਥਿਕ ਸੁਧਾਰਾਂ (Liberalization, Privatization, Globalization - LPG) ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੀ GDP ਵਿੱਚ ਮੋੜਦਾਰ ਬਦਲਾਅ ਲਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਵਧਿਆ, ਨਿੱਜੀ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਖੇਤਰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧਿਆ। 2000 ਤੋਂ ਬਾਅਦ IT, ਟੈਲੀਕਾਮ ਅਤੇ ਫਾਇਨੈਂਸ ਸੈਕਟਰ ਨੇ GDP ਵਿੱਚ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ।

ਹਾਲੀਆ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧ ਰਹੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਬਣਿਆ ਹੈ। COVID-19 ਮਹਾਮਾਰੀ ਦੌਰਾਨ GDP ਵਿੱਚ ਗਿਰਾਵਟ ਆਈ, ਪਰ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਰਿਕਵਰੀ ਵੀ ਹੋਈ। ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ “Make in India”, “Digital India” ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਨੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

Liberalization, Privatization, Globalization – LPG ਕੀ ਹੈ ?

Liberalization (ਉਦਾਰੀਕਰਨ)

ਉਦਾਰੀਕਰਨ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ‘ਤੇ ਲਗਾਈਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣਾ ਜਾਂ ਖਤਮ ਕਰਨਾ, ਤਾਂ ਜੋ ਵਪਾਰ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਵਿਕਸਤ ਹੋ ਸਕਣ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਲਾਇਸੈਂਸ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਕਟੌਤੀ, ਟੈਕਸ ਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਲਈ ਰਾਹ ਖੋਲ੍ਹਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਰੀਕਰਨ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਵਧਦਾ ਹੈ, ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਸੁਧਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀਮਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਤੁਲਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ 1991 ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਸੁਧਾਰ ਨੀਤੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਦਾਰੀਕਰਨ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਿਕਾਸ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਸੈਕਟਰ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਮੋਕਾ ਮਿਲਿਆ।

Privatization (ਨਿਜੀਕਰਨ)

ਨਿਜੀਕਰਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਜਾਂ ਉਦਯੋਗਾਂ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿੱਜੀ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ ਵਧਾਉਣਾ। ਇਸਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ, ਖਰਚੇ ਘਟਾਉਣਾ ਅਤੇ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਵਧਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਿੱਜੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਅਤੇ ਨਵੀਂ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਈ ਸਰਕਾਰੀ ਉਪਰਾਲਿਆਂ ਦੀ ਡਿਸਇਨਵੈਸਟਮੈਂਟ ਕਰਕੇ ਨਿਜੀਕਰਨ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਨਾਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਅਸਥਿਰਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਵੀ ਉੱਭਰੀਆਂ।

Globalization (ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ)

ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾਵਾਂ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਦਾ ਆਪਸੀ ਮਿਲਾਪ। ਇਸ ਨਾਲ ਵਸਤੂਆਂ, ਸੇਵਾਵਾਂ, ਪੂੰਜੀ ਅਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਆਸਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਨਾਲ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵਪਾਰ ਵਧਦਾ ਹੈ, ਨਵੀਂ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਅਤੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਦੇ ਮੌਕੇ ਵੀ ਵੱਧਦੇ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ LPG ਨੀਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਨੇ ਵੱਡੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ, ਜਿਸ ਨਾਲ IT ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ੀ ਆਈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਨਾਲ ਸਥਾਨਕ ਉਦਯੋਗਾਂ 'ਤੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦਾ ਦਬਾਅ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵੀ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

One-Liners (Quick Revision) 10 MCQs,

1. LPG ਨੀਤੀ 1991 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ।
2. ਉਦਾਰੀਕਰਨ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਘਟਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ।
3. ਨਿਜੀਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
4. ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਸਮੁੱਚੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੋੜਦਾ ਹੈ।
5. LPG ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਤੇਜ਼ ਹੋਇਆ।
6. IT ਖੇਤਰ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਨਾਲ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਧਿਆ।
7. Disinvestment ਨਿਜੀਕਰਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ।
8. ਉਦਾਰੀਕਰਨ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਅਤੇ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਧਦੀ ਹੈ।
9. ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਨਾਲ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਵਧਦਾ ਹੈ।
10. LPG ਨੀਤੀ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ।

◇ ਭਾਰਤ ਦੀ GDP ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ

ਭਾਰਤ ਦੀ GDP (Gross Domestic Product) ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਉਤਾਰ-ਚੜ੍ਹਾਅ ਨਾਲ ਵਧੇ ਹਨ। 2020 ਵਿੱਚ COVID-19 ਕਾਰਨ GDP ਲਗਭਗ -6.6% ਘਟੀ। 2021 ਵਿੱਚ ਇਹ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਨਾਲ ਵਧ ਕੇ ਕਰੀਬ 8.7% ਹੋ ਗਈ। 2022 ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਲਗਭਗ 7.2% ਰਿਹਾ, ਜਦਕਿ 2023 ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਰੀਬ 7% ਦੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਰਿਹਾ। 2024 ਲਈ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਵਾਧਾ ਲਗਭਗ 6.5–7% ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਦੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ: Economic Survey 2025-26 ਅਤੇ Budget 2026-27

Economic Survey 2025-26 ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਘਰੇਲੂ ਮੰਗ, ਨਿਵੇਸ਼, ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਨਾਲ ਚੰਗਾ ਹੁਲਾਰਾ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੂੰਜੀਗਤ ਖਰਚ ਰਾਹੀਂ infrastructure ਅਤੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ

ਦਿੱਤੀ ਹੈ। Economic Survey ਅਨੁਸਾਰ ਕੇਂਦਰ ਦਾ effective capital expenditure GDP ਦੇ ਲਗਭਗ 2.7% ਦੇ pre-pandemic average ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ FY2024-25 ਵਿੱਚ 4% ਹੋ ਗਿਆ। ([India Budget](#)) Union Budget 2026-27 ਵਿੱਚ fiscal consolidation ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਗਤੀ ਵਧਾਉਣ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। Budget Estimates ਅਨੁਸਾਰ ਕੁੱਲ ਖਰਚ ₹53.47 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਅਤੇ capital expenditure ₹12.22 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। Fiscal deficit ਨੂੰ GDP ਦੇ 4.3% ਤੱਕ ਰੱਖਣ ਦਾ ਟੀਚਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਭਾਵ:

- ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਵਧੇ
- ਖਪਤ ਅਤੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ੀ
- ਗਲੋਬਲ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਮਜ਼ਬੂਤ

ਨਵੀਆਂ ਬੈਂਕਿੰਗ ਸਕੀਮਾਂ

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਆਰਥਿਕ ਸ਼ਾਮਲਤਾ (Financial Inclusion) ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਅਤੇ ਡਿਜ਼ਿਟਲ ਭੁਗਤਾਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਬੈਂਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨਵੀਆਂ ਬੈਂਕਿੰਗ ਸਕੀਮਾਂ ਲਾਂਚ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ Pradhan Mantri Jan Dhan Yojana ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਹਰ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਬੈਂਕ ਖਾਤਾ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ Pradhan Mantri Mudra Yojana ਛੋਟੇ ਉਦਯੋਗਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ਾ ਦੇਣ ਲਈ ਲਾਭਕਾਰੀ ਹੈ। ਡਿਜ਼ਿਟਲ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ Unified Payments Interface (UPI) ਇੱਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਕਦਮ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਤੁਰੰਤ ਭੁਗਤਾਨ ਸੰਭਵ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ Stand-Up India Scheme ਅਤੇ Atal Pension Yojana ਵਰਗੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਨੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਕੀਮਾਂ ਨਾਲ ਬੈਂਕਿੰਗ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ, ਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਮੁੱਖ ਸਕੀਮਾਂ ਅਤੇ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ:

ਡਿਜ਼ਿਟਲ ਬੈਂਕਿੰਗ ਯੂਨਿਟ (DBUs)

ਡਿਜ਼ਿਟਲ ਬੈਂਕਿੰਗ ਯੂਨਿਟ (DBUs) ਭਾਰਤੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਦੀ ਪਹਿਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਡਿਜ਼ਿਟਲ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬੈਂਕਿੰਗ ਸੇਵਾਵਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਯੂਨੀਅਨ ਬਜਟ 2022-23 ਵਿੱਚ 75 ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ 75 DBUs ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ 16 ਅਕਤੂਬਰ 2022 ਨੂੰ ਇਹ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇੱਥੇ ਖਾਤਾ ਖੋਲ੍ਹਣ, ਪੈਸਾ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ, ਲੋਨ, ਬਿੱਲ ਭੁਗਤਾਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੇਵਾਵਾਂ 24x7 ਡਿਜ਼ਿਟਲ ਅਤੇ ਪੇਪਰਲੈੱਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ([pib.gov.in](#))

ਛੋਟੇ ਵਪਾਰਾਂ ਲਈ ਆਸਾਨ ਲੋਨ ਯੋਜਨਾਵਾਂ

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਛੋਟੇ ਵਪਾਰਾਂ ਅਤੇ MSMEs ਲਈ PM MUDRA Yojana (PMMY), CGTMSE ਅਤੇ PMEGP ਵਰਗੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਆਸਾਨ ਕਰਜ਼ਾ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਹੈ। MUDRA ਤਹਿਤ ਬਿਨਾਂ ਜਮਾਨਤ ₹20 ਲੱਖ ਤੱਕ

ਕਰਜ਼ਾ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। CGTMSE ਰਾਹੀਂ MSEs ਲਈ ਬਿਨਾਂ ਜਮਾਨਤ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। JanSamarth Portal ਰਾਹੀਂ ਕਈ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਜ਼ਾ-ਸਬੰਧੀ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਲਈ ਆਨਲਾਈਨ ਅਰਜ਼ੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। (pib.gov.in)

Startup India

Startup India ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਹਿਲ ਹੈ, ਜੋ 16 ਜਨਵਰੀ 2016 ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਸੋਚ, ਉਦਮਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਤਹਿਤ DPIIT ਵੱਲੋਂ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਟਾਰਟਅੱਪਸ ਨੂੰ ਸਵੈ-ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ, IPR ਅਤੇ ਪੇਟੈਂਟ ਸਹਾਇਤਾ, ਸਰਕਾਰੀ ਖਰੀਦ ਵਿੱਚ ਸਹੂਲਤ ਅਤੇ ਆਸਾਨ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਪਾਲਣਾ ਵਰਗੇ ਲਾਭ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਯੋਗ ਸਟਾਰਟਅੱਪਸ Section 80-IAC ਤਹਿਤ ਪਹਿਲੇ 10 ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 3 ਲਗਾਤਾਰ ਵਿੱਤੀ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਆਮਦਨ-ਕਰ ਛੋਟ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ। 2026 ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ₹10,000 ਕਰੋੜ ਦੇ Startup India Fund of Funds 2.0 ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਧਿਆਨ Deep-Tech, early-stage ਅਤੇ innovative manufacturing startups ਲਈ ਪੂੰਜੀ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਣ 'ਤੇ ਹੈ। (startupindia.gov.in)

ਸਟਾਰਟਅੱਪ ਸੈਕਟਰ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਟਾਰਟਅੱਪ ਸੈਕਟਰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਿਕਸਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਪਹਲਾਂ ਜਿਵੇਂ Startup India ਅਤੇ Digital India ਨੇ ਨਵੇਂ ਉਦਯਮੀਆਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ (FDI) ਅਤੇ ਵੱਚਰ ਕੈਪੀਟਲ ਫੰਡਾਂ ਨੇ ਵੀ ਭਾਰਤੀ ਸਟਾਰਟਅੱਪਸ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਟੈਕਨੋਲੋਜੀ, ਫਿਨਟੈਕ, ਐਡਟੈਕ ਅਤੇ ਹੈਲਥਟੈਕ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਟਾਰਟਅੱਪ ਇਕੋਸਿਸਟਮ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਦੇਸੀ ਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਵਧੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸਟਾਰਟਅੱਪ ਹੱਬਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਚੁਣੌਤੀਆਂ:

- ਫੰਡਿੰਗ ਦੀ ਅਸਥਿਰਤਾ
- ਸਟਾਰਟਅੱਪ ਦੀ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਟਿਕਾਊ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ

6. ਸਾਇੰਸ & ਟੈਕਨੋਲੋਜੀ/ Science and Technology

AI (Artificial Intelligence)

Artificial Intelligence (AI) ਆਧੁਨਿਕ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਖੇਤਰ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਬੁੱਧੀ ਵਰਗੀਆਂ ਸਮਰੱਥਾਵਾਂ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਰੱਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਣਾ (Learning), ਤਰਕ ਕਰਨਾ (Reasoning), ਫੈਸਲੇ ਲੈਣਾ (Decision Making) ਅਤੇ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਲੱਭਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। AI ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ 20ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਮੱਧ ਵਿੱਚ

ਹੋਈ ਸੀ, ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ ਡਾਟਾ ਦੀ ਵਧਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ, ਕੰਪਿਊਟਿੰਗ ਪਾਵਰ ਅਤੇ ਐਲਗੋਰਿਦਮਿਕ ਸੁਧਾਰਾਂ ਕਰਕੇ ਇਸਦਾ ਵਿਕਾਸ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਹੈ।

AI ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਈ ਉਪ-ਖੇਤਰ ਹਨ ਜਿਵੇਂ Machine Learning, Deep Learning ਅਤੇ Natural Language Processing (NLP), ਜੋ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਨੂੰ ਡਾਟਾ ਤੋਂ ਸਿੱਖਣ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ AI ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ (Healthcare), ਸਿੱਖਿਆ (Education), ਵਿੱਤੀ ਸੇਵਾਵਾਂ (Finance), ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਨ ਵਜੋਂ, ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿੱਚ AI ਰੋਗਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਬੈਂਕਿੰਗ ਸੈਕਟਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਫਰਾਡ ਡਿਟੈਕਸ਼ਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, AI ਨਾਲ ਕੁਝ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਵੀ ਜੁੜੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਡਾਟਾ ਪ੍ਰਾਈਵੇਸੀ, ਨੈਕਰੀਆਂ 'ਤੇ ਅਸਰ ਅਤੇ ਐਥਿਕਲ ਮੁੱਦੇ। ਫਿਰ ਵੀ, AI ਨੂੰ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸੁਗਮ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।

🌀 ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ (Current Scenario)

- ਹੇਲਥਕੇਅਰ, ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ, ਫਾਇਨੈਂਸ ਵਿੱਚ AI ਦੀ ਵਰਤੋਂ
- Chatbots ਅਤੇ Automation ਦਾ ਵਾਧਾ
- Self-driving cars ਅਤੇ Smart Assistants ਦਾ ਵਿਕਾਸ

🌀 ਮੁੱਖ ਮੁੱਦੇ (Key Issues)

1. Data Privacy ਅਤੇ Security
2. Job Loss ਦਾ ਖਤਰਾ
3. Ethical Concerns

ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

AI vs Human Intelligence

Artificial Intelligence (AI) ਡਾਟਾ, ਐਲਗੋਰਿਦਮ ਅਤੇ ਪੈਟਰਨਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰੋਸੈਸ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਡਾਟਾਸੈੱਟਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਮਰੱਥ ਹੈ। Human Intelligence ਅਨੁਭਵ, ਭਾਵਨਾਵਾਂ, ਸਿਰਜਣਾਤਮਕਤਾ, ਸਾਂਝੀ ਸਮਝ, ਨੈਤਿਕ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਬਦਲਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ। AI ਖਾਸ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਬਿਹਤਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਮਨੁੱਖੀ ਬੁੱਧੀ ਵਧੇਰੇ ਵਿਆਪਕ ਅਤੇ ਸੰਦਰਭ-ਅਧਾਰਿਤ ਹੈ।

AI Regulation Policies

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ AI Regulation ਲਈ ਇਸ ਵੇਲੇ ਵੱਖਰਾ ਸਮਰਪਿਤ AI ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ **risk-based ਅਤੇ principle-based approach** ਅਪਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। 2025 ਦੀ **India AI Governance Guidelines** ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ, ਜਵਾਬਦੇਹੀ, ਮਨੁੱਖੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖਤਾ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। 2026 ਵਿੱਚ AI

Governance and Economic Group (AIGEG) ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ, ਜੋ AI ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰੀ ਤਾਲਮੇਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। (pib.gov.in)

India AI Strategy

ਭਾਰਤ ਦੀ AI Strategy ਦਾ ਮੁੱਖ ਆਧਾਰ IndiaAI Mission ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ 2024 ਵਿੱਚ ₹10,372 ਕਰੋੜ ਦੇ ਬਜਟ ਨਾਲ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ AI ਕੰਪਿਊਟਿੰਗ ਸਮਰੱਥਾ, ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੇ ਡਾਟਾ, ਦੇਸੀ AI ਮਾਡਲ, ਹੁਨਰ ਵਿਕਾਸ, ਸਟਾਰਟਅੱਪ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ AI ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। 2026 ਵਿੱਚ India-AI Impact Summit ਰਾਹੀਂ ਭਾਰਤ ਨੇ ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ AI ਸਿਸਟਮ ਲਈ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰੀ ਸਹਿਯੋਗ 'ਤੇ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ। (pib.gov.in)

Exam ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ

ISRO ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸੈਟੇਲਾਈਟ ਮਿਸ਼ਨ

ਇਸਰੋ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ 15 ਅਗਸਤ 1969 ਨੂੰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। Indian Space Research Organisation ਭਾਵ ISRO ਦੁਨੀਆ ਦੀਆਂ ਅਗੇਤਰੀ ਸਪੇਸ ਏਜੰਸੀਜ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਕਿਫਾਇਤੀ ਅਤੇ ਸਫਲ ਮਿਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹਾਲੀਆ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ISRO ਵੱਲੋਂ ਨਵੇਂ ਸੈਟੇਲਾਈਟ ਮਿਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਲਾਂਚਿੰਗ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਅੰਤਰਿਕਸ਼ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੈਟੇਲਾਈਟ ਕਮਿਊਨੀਕੇਸ਼ਨ, ਮੌਸਮ ਅਨੁਮਾਨ, ਨੈਵੀਗੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਅ ਰਹੇ ਹਨ।

ISRO ਦੇ ਨਵੇਂ ਮਿਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਵਾਲੇ ਸੈਟੇਲਾਈਟ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਜੋ ਧਰਤੀ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ, ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤਾਂ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ ਭਾਰਤ ਦੀ ਡਿਜ਼ੀਟਲ ਅਤੇ ਰਣਨੀਤਿਕ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਰਿਮੋਟ ਸੈਂਸਿੰਗ ਸੈਟੇਲਾਈਟ ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ ਬਹੁਤ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹਨ।

ਇਹ ਮਿਸ਼ਨ ਨਾ ਸਿਰਫ ਵਿਗਿਆਨਕ ਪ੍ਰਗਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਗਲੋਬਲ ਸਪੇਸ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਥਾਨ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ISRO ਦੀਆਂ ਸਫਲਤਾਵਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

- ਸਥਾਪਨਾ: 15 ਅਗਸਤ 1969
- ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ: ਬੈਂਗਲੋਰ

◇ ਹਾਲੀਆ ਮਿਸ਼ਨ

Chandrayaan-3

ਚੰਦਰਯਾਨ-3 ਭਾਰਤ ਦੀ ਅੰਤਰਿਕਸ਼ ਏਜੰਸੀ ਇਸਰੋ (ISRO) ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਚੰਦ ਮਿਸ਼ਨ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ 14 ਜੁਲਾਈ 2023 ਨੂੰ ਲਾਂਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਚੰਦਰਮਾ ਦੇ ਦੱਖਣੀ ਹਿੱਸੇ 'ਤੇ ਸਫਲ ਸਾਫਟ ਲੈਂਡਿੰਗ ਕਰਨਾ ਸੀ। 23

ਅਗਸਤ 2023 ਨੂੰ ਇਹ ਮਿਸ਼ਨ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਲੈਂਡ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਦੇਸ਼ ਬਣਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਚੰਦਰਮਾ ਦੇ ਦੱਖਣੀ ਧ੍ਰੁਵ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਲਾਂਚਿੰਗ ਵਿੱਚ ਵਿਕਰਮ ਲੈਂਡਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਿਆਨ ਰੋਵਰ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੰਦਰਮਾ ਦੀ ਸਤ੍ਹਾ ਬਾਰੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਮਿਸ਼ਨ ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਿਗਿਆਨਕ ਤਾਕਤ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀਕਲ ਪ੍ਰਗਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ।

Chandrayaan-3 ਦਾ ਮਹੱਤਵ

1. ਵਿਗਿਆਨਕ ਪ੍ਰਗਤੀ

ਇਸ ਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਚੰਦਰਮਾ ਦੀ ਸਤ੍ਹਾ, ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਤਾਪਮਾਨ ਬਾਰੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਡਾਟਾ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਅੰਤਰਿਕਸ਼ ਖੋਜਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੈ।

2. ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਿਸ਼ਵ ਪਛਾਣ

ਭਾਰਤ ਚੰਦਰਮਾ ਦੇ ਦੱਖਣੀ ਧ੍ਰੁਵ 'ਤੇ ਸਫਲ ਲੈਂਡਿੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਹਿਲਾ ਦੇਸ਼ ਬਣਿਆ। ਇਸ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦੀ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਮਾਣ ਵਧਿਆ।

3. ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਵਿੱਚ ਉਨਤੀ

ਇਸ ਮਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਲੈਂਡਿੰਗ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ, ਰੋਵਰ ਮੋਬਿਲਿਟੀ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੁਧਾਰ ਹੋਏ।

4. ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਆਧਾਰ

ਚੰਦਰਯਾਨ-3 ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਨੇ ਆਗਾਮੀ ਮਿਸ਼ਨਾਂ ਜਿਵੇਂ ਗਗਨਯਾਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੰਦਰ/ਮੰਗਲ ਮਿਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਰਸਤਾ ਸਾਫ਼ ਕੀਤਾ।

5. ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਣਾ

ਇਹ ਮਿਸ਼ਨ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਵੱਲ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਵੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

6. ਦੱਖਣੀ ਧ੍ਰੁਵ ਦੀ ਖੋਜ

ਚੰਦਰਮਾ ਦੇ ਇਸ ਹਿੱਸੇ 'ਚ ਪਾਣੀ (ਬਰਫ) ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ, ਜੋ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਬਸਤੀ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

Aditya-L1 ਮਿਸ਼ਨ

ਆਦਿਤਿਆ-L1 ਭਾਰਤ ਦੀ ਅੰਤਰਿਕਸ਼ ਏਜੰਸੀ ISRO ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸੂਰਜ ਅਧਿਐਨ ਮਿਸ਼ਨ ਹੈ, ਜੋ 2 ਸਤੰਬਰ 2023 ਨੂੰ ਲਾਂਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸੂਰਜ ਦੀ ਬਾਹਰੀ ਪਰਤ (ਕੋਰੋਨਾ), ਸੂਰਜੀ ਹਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸੂਰਜੀ ਤੂਫਾਨਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਯਾਨ ਸੂਰਜ-ਧਰਤੀ ਦੇ ਲਾਗਰਾਂਜ ਪੁਆਇੰਟ L1 'ਤੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿੱਥੋਂ ਇਹ ਬਿਨਾਂ ਰੁਕਾਵਟ ਸੂਰਜ ਦਾ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੱਤ ਵਿਗਿਆਨਕ ਯੰਤਰ ਹਨ ਜੋ ਸੂਰਜੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਬਾਰੇ ਡਾਟਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਮਿਸ਼ਨ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਅੰਤਰਿਕਸ਼ ਖੋਜ ਵਿੱਚ ਨਵੀਆਂ ਉਚਾਈਆਂ 'ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ ਹੈ।

Aditya-L1 ਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਮਹੱਤਵ

ਆਦਿਤਿਆ-L1 ਮਿਸ਼ਨ ਸੂਰਜੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਇਹ ਸੂਰਜੀ ਤੂਫਾਨਾਂ ਅਤੇ ਕੋਰੋਨਾ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਪੇਸ-ਮੌਸਮੀ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੀ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸੈਟੇਲਾਈਟ, ਸੰਚਾਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਗ੍ਰਿਡ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਮਿਸ਼ਨ ਵਿਗਿਆਨਕ ਖੋਜ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਇਹ ਪ੍ਰੋਰਣਾ ਦਾ ਸਰੋਤ ਹੈ।

◇ ਸੈਟੇਲਾਈਟਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕੰਮ ?

- ਮੌਸਮ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ
- GPS ਅਤੇ Navigation
- ਟੀਵੀ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਸੇਵਾ
- ਰੱਖਿਆ (Defence Surveillance)
- ਨਿਗਰਾਨੀ

◇ ਨਵੇਂ ਸੈਟੇਲਾਈਟ ਦੇ ਸੰਭਾਵਿਤ ਉਦੇਸ਼

1. Weather Forecasting
2. Disaster Management
3. Communication Improvement
4. Agriculture Monitoring

◇ PSLV & GSLV

PSLV (Polar Satellite Launch Vehicle) ਅਤੇ GSLV (Geosynchronous Satellite Launch Vehicle) ਭਾਰਤ ਦੀ ਅੰਤਰਿਕਸ਼ ਏਜੰਸੀ ISRO ਦੇ ਮੁੱਖ ਲਾਂਚ ਵਾਹਨ ਹਨ। PSLV ਹਲਕੇ ਅਤੇ ਮੱਧਮ ਭਾਰ ਵਾਲੇ ਸੈਟੇਲਾਈਟਾਂ ਨੂੰ ਧੂਵੀ ਕਕਸ਼ ਵਿੱਚ ਭੇਜਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। GSLV ਭਾਰੀ ਸੈਟੇਲਾਈਟਾਂ ਨੂੰ ਜਿਓਸਟੇਸ਼ਨਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਭੇਜਣ ਲਈ ਕ੍ਰਾਇਓਜੈਨਿਕ ਇੰਜਨ ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਰਾਕੇਟ ਭਾਰਤ ਦੀ ਅੰਤਰਿਕਸ਼ ਸਫਲਤਾ ਦੇ ਅਹਿਮ ਹਿੱਸਾ ਹਨ।

✧ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪੁਆਇੰਟ

Space Diplomacy

Space Diplomacy ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਪੁਲਾੜ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਅਤੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਦੇ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣਾ। ਭਾਰਤ ISRO ਰਾਹੀਂ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਸੈਟੇਲਾਈਟ ਮਿਸ਼ਨ, ਡਾਟਾ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ, ਪੁਲਾੜ ਖੋਜ, ਆਫ਼ਤ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥਾ-ਨਿਰਮਾਣ ਵਿੱਚ ਸਹਿਯੋਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। 2025 ਤੱਕ ਭਾਰਤ ਨੇ 61 ਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ 5 ਬਹੁਪੱਖੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨਾਲ ਪੁਲਾੜ ਸਹਿਯੋਗ ਸਮਝੌਤੇ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰੀ ਰਣਨੀਤਕ ਅਤੇ ਕੂਟਨੀਤਿਕ ਭੂਮਿਕਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਈ ਹੈ। (pib.gov.in)

ਭਾਰਤ ਨੇ 2020 ਦੇ Space Sector Reforms ਅਤੇ Indian Space Policy 2023 ਰਾਹੀਂ ਨਿੱਜੀ ਖੇਤਰ ਲਈ ਪੁਲਾੜ ਖੇਤਰ ਖੋਲ੍ਹਿਆ। ਹੁਣ ਨਿੱਜੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਸੈਟੇਲਾਈਟ, ਲਾਂਚ ਵਾਹਨ, ਸਪੇਸ-ਬੇਸਡ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਗਰਾਊਂਡ ਸਿਸਟਮ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। IN-SPACe ਸਿੰਗਲ-ਵਿੰਡੋ ਸੰਸਥਾ ਵਜੋਂ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਅਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। 2026 ਤੱਕ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ 400 ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਪੇਸ ਸਟਾਰਟਅੱਪ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। (pib.gov.in)

ISRO vs NASA comparison

ISRO ਅਤੇ NASA ਦੁਨੀਆ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਅੰਤਰਿਕਸ਼ ਏਜੰਸੀਆਂ ਹਨ। ਇਸਰੋ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ 15 ਅਗਸਤ 1969 ਨੂੰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਅਦਾਰਾ ਘੱਟ ਖਰਚੇ ਨਾਲ ਉੱਚ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੇ ਮਿਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਲਈ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ Chandrayaan-3। ISRO ਵੱਲੋਂ ਹੁਣ ਤੱਕ 3 ਮੁੱਖ Chandrayaan ਮਿਸ਼ਨ ਲਾਂਚ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ-

-Chandrayaan-1 (2008), -Chandrayaan-2 (2019) ਅਤੇ -Chandrayaan-3 (2023)।

Chandrayaan-1 ਨੇ lunar water ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ, Chandrayaan-2 ਅੰਸ਼ਕ ਸਫਲ ਰਿਹਾ ਅਤੇ Chandrayaan-3 ਨੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਚੰਦਰਮਾ 'ਤੇ ਸਫਲ soft landing ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਹਿਲਾ ਦੇਸ਼ ਬਣਾਇਆ।

NASA (National Aeronautics and Space Administration) ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਅੰਤਰਿਕਸ਼ ਏਜੰਸੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ 1958 ਵਿੱਚ ਹੋਈ। ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਦਫ਼ਤਰ Washington, D.C. ਵਿੱਚ ਹੈ। NASA ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਅੰਤਰਿਕਸ਼ ਖੋਜ, ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਧਿਐਨ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ ਹੈ।

- ਨਾਸਾ ਵੱਲੋਂ ਭੇਜੇ ਗਏ ਮਿਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ 6 ਵਾਰ ਮਨੁੱਖ ਚੰਦਰਮਾ ਦੀ ਸਤ੍ਹਾ 'ਤੇ ਉਤਰਿਆ। ਇਹ ਮਿਸ਼ਨ ਸਨ — Apollo 11, 12, 14, 15, 16 ਅਤੇ 17।
- ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਿਸ਼ਨਾਂ ਦੌਰਾਨ ਕੁੱਲ 12 ਅਮਰੀਕੀ Astronauts ਚੰਦਰਮਾ 'ਤੇ ਉਤਰੇ ਅਤੇ ਘੁੰਮੇ ਸਨ।
- Apollo ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤਹਿਤ 9 ਮਿਸ਼ਨ ਚੰਦਰਮਾ ਵੱਲ ਗਏ (Apollo 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17)।
- Apollo 13 ਚੰਦਰਮਾ 'ਤੇ ਉਤਰ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ, ਪਰ ਚੰਦਰਮਾ ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੱਕ ਜਾ ਕੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਵਾਪਸ ਆਇਆ।

Apollo 11 ਉਹ ਮਿਸ਼ਨ ਸੀ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਚੰਦਰਮਾ 'ਤੇ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, Mars Rover missions ਅਤੇ James Webb Space Telescope ਵਰਗੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਹਨ ਜੋ, ਅੰਤਰਿਕਸ਼ ਦੇ ਗਹਿਰੇ ਰਾਜ ਖੋਲ੍ਹ ਰਹੇ ਹਨ। NASA ਕੋਲ ਵੱਡਾ ਬਜਟ ਅਤੇ ਅਧੁਨਿਕ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਹੈ।

ISRO ਜ਼ਿਆਦਾ ਲਾਗਤ-ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੈ, ਜਦਕਿ NASA ਗਹਿਰੇ ਅੰਤਰਿਕਸ਼ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਮਿਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ।

5G ਟੈਕਨੋਲੋਜੀ

5G ਮੋਬਾਈਲ ਨੈੱਟਵਰਕ ਦੀ ਪੰਜਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਸਪੀਡ, ਘੱਟ latency ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਡਿਵਾਈਸ ਕਨੈਕਟਿਵਿਟੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ 4G ਨਾਲੋਂ ਕਈ ਗੁਣਾ ਤੇਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਾਰਟ ਸਿਟੀ, Internet of Things (IoT),

ਟੈਲੀਮੈਡੀਸਿਨ ਅਤੇ ਆਟੋਨੋਮਸ ਵਾਹਨਾਂ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। 5G ਨਾਲ ਡਾਟਾ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਤੁਰੰਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਦਯੋਗ ਅਤੇ ਡਿਜ਼ੀਟਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਲਈ ਵੱਡੇ ਇਨਫ੍ਰਾਸਟਰਕਚਰ ਅਤੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਇਬਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।

ਸਮਾਰਟ ਸਿਟੀ ਅਤੇ IoT ਡਿਵਾਈਸਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੋਂ

IoT (Internet of Things) ਸਮਾਰਟ ਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਸੈਂਸਰਾਂ ਅਤੇ ਜੁੜੇ ਡਿਵਾਈਸਾਂ ਰਾਹੀਂ ਰੀਅਲ-ਟਾਈਮ ਡਾਟਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਟ੍ਰੈਫਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧਨ, ਸਮਾਰਟ ਪਾਰਕਿੰਗ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ, ਕੂੜਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ, ਸਟਰੀਟ ਲਾਈਟਿੰਗ, ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਮਾਪਣ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਡਾਟਾ ਸ਼ਹਿਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਅਤੇ ਬਿਹਤਰ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਖਰਚ ਵੀ ਘਟਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। (smartcities.data.gov.in)

ਮੁੱਖ ਮੁੱਦੇ (Key Issues)

1. Infrastructure ਦੀ ਲੋੜ
2. ਉੱਚ ਲਾਗਤ
3. Cyber Security Risks

Industry 4.0

Industry 4.0 ਨੂੰ ਚੌਥੀ ਉਦਯੋਗਿਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ (Fourth Industrial Revolution) ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਨੂੰ AI, Internet of Things (IoT), Robotics, Big Data, Cloud Computing ਅਤੇ Automation ਵਰਗੀਆਂ ਡਿਜ਼ੀਟਲ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਨ ਵਜੋਂ ਇੱਕ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿੱਚ ਸੈਂਸਰ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਮਾਪਦੇ ਹਨ। AI ਇਸ ਡਾਟੇ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਕੇ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਸ਼ੀਨ ਕਦੋਂ ਖਰਾਬ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਰੇਬੇਟ ਉਤਪਾਦਨ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

🔗 Industry 4.0 = Smart Machines + Data + AI + Automation + Connected Factory

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ AI, IoT, Robotics, Automation, Big Data, Cloud Computing ਅਤੇ Digital Twins ਵਰਗੀਆਂ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਰਾਹੀਂ Industry 4.0 ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। SAMARTH Udyog Bharat 4.0 ਤਹਿਤ ਡੈਮੋ ਸੈਂਟਰ, ਤਕਨੀਕੀ ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਹੁਨਰ ਵਿਕਾਸ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। DST ਦਾ Advanced Manufacturing Technologies Programme ਵੀ AI/ML, Industrial IoT, Robotics ਅਤੇ Additive Manufacturing ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਉਤਪਾਦਕਤਾ, ਗੁਣਵੱਤਾ ਅਤੇ ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ੀ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਟੀਚਾ ਹੈ। ([Department of Science and Technology](https://www.dst.gov.in))

🔗 ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

Spectrum Auction ਕੀ ਹੈ ?

Spectrum Auction ਉਹ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਮੋਬਾਈਲ ਅਤੇ ਵਾਇਰਲੈੱਸ ਸੰਚਾਰ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ **ਰੇਡੀਓ ਫ੍ਰੀਕਵੈਂਸੀ ਸਪੈਕਟ੍ਰਮ** ਨੂੰ ਟੈਲੀਕਾਮ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਲਾਮੀ ਰਾਹੀਂ ਅਲਾਟ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕੰਪਨੀਆਂ ਬੋਲੀ ਲਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਯੋਗ/ਉੱਚੀ ਬੋਲੀ ਵਾਲੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਮੇਂ ਲਈ ਸਪੈਕਟ੍ਰਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਪੈਕਟ੍ਰਮ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲ ਵਰਤੋਂ, ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਅਤੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਵਧਦਾ ਹੈ। ([Department of Telecommunications](#))

ਇਸ ਨੂੰ ਹੁਲਾਰਾ ਕਿਵੇਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ?

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 5G ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀ 6G ਕਨੈਕਟੀਵਿਟੀ ਲਈ ਸਪੈਕਟ੍ਰਮ ਨਿਲਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। 2022 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਿਲਾਮੀ ਰਾਹੀਂ ਮਿਲੇ ਸਪੈਕਟ੍ਰਮ 'ਤੇ **Spectrum Usage Charges (SUC) ਹਟਾਏ ਗਏ**, Bank Guarantee ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਸੈਂਖੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਸਪੈਕਟ੍ਰਮ ਨੂੰ 10 ਸਾਲ ਬਾਅਦ surrender ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। 2026 ਵਿੱਚ TRAI ਨੇ 600 MHz ਤੋਂ 26 GHz ਤੱਕ ਕਈ ਬੈਂਡਾਂ ਦੀ ਅਗਲੀ ਨਿਲਾਮੀ ਲਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ([Press Information Bureau](#))

7. ਐਨਵਾਇਰਮੈਂਟ (Environment)

ਕਲਾਈਮਟ ਚੇਂਜ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਾ

Climate Change ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਗੰਭੀਰ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਧਰਤੀ ਦੇ ਤਾਪਮਾਨ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਵਾਧਾ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਗ੍ਰੀਨਹਾਊਸ ਗੈਸਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਾਰਬਨ ਡਾਈਆਕਸਾਈਡ ਅਤੇ ਮਿਥੇਨ ਦਾ ਵਧਦਾ ਉਤਸਰਜਨ ਹੈ। ਉਦਯੋਗੀਕਰਨ, ਫੋਸਿਲ ਫਿਊਲ ਦੀ ਵਧੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਂ ਦੀ ਕਟਾਈ ਨੇ ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਗੰਭੀਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।

ਕਲਾਈਮਟ ਚੇਂਜ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿੱਚ ਸਾਫ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਗਲੇਸ਼ੀਅਰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਪਿਘਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਸਮੁੰਦਰੀ ਪੱਧਰ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੌਸਮੀ ਪੈਟਰਨ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਬਦਲਾਅ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਹੜ੍ਹ, ਸੁੱਕੇ, ਹੀਟਵੇਵ ਅਤੇ ਤੂਫ਼ਾਨਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਅਤਿ ਮੌਸਮੀ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਤਪਾਦਨ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਿਹਤ ਲਈ ਗੰਭੀਰ ਖਤਰਾ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕਈ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ Paris Agreement, ਜਿਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਗਲੇਬਲ ਤਾਪਮਾਨ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਰਿਨਿਊਏਬਲ ਐਨਰਜੀ ਵੱਲ ਵੱਧ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਾਰਬਨ ਉਤਸਰਜਨ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਨੀਤੀਆਂ ਤਿਆਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਵਧਾਉਣ ਅਤੇ ਸਥਿਰ ਵਿਕਾਸ (Sustainable Development) ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜੇ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਕਦਮ ਨਾ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਤਾਂ ਕਲਾਈਮਟ ਚੇਂਜ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਵੱਡਾ ਸੰਕਟ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪੈਰਿਸ ਸਮਝੌਤਾ (Paris Agreement) ਕੀ ਹੈ ? ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ

ਇਹ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਮਝੌਤਾ ਹੈ ਜੋ 2015 ਵਿੱਚ United Nations ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਏ ਕਲਾਈਮਟ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿੱਚ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਗਲੋਬਲ ਤਾਪਮਾਨ ਵਾਧੇ ਨੂੰ 2 ਡਿਗਰੀ ਸੈਲਸੀਅਸ ਤੋਂ ਘੱਟ ਰੱਖਣਾ ਅਤੇ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 1.5 ਡਿਗਰੀ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਲਗਭਗ ਸਭ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਕਾਰਬਨ ਉਤਸਰਜਨ ਘਟਾਉਣ ਅਤੇ ਸਾਫ਼ ਊਰਜਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਵਾਅਦੇ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਹਰ ਦੇਸ਼ ਆਪਣੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਟਾਰਗੇਟ (NDCs) ਤੈਅ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਪਡੇਟ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਪੈਰਿਸ ਸਮਝੌਤਾ (Paris Agreement) ਵਿੱਚ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਲਗਭਗ 196 ਪੱਖ (countries/parties) ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕਰੀਬ 195 ਦੇਸ਼ ਅਤੇ European Union ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਝੌਤਾ United Nations Framework Convention on Climate Change ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਇਸ 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, ਪੈਰਿਸ ਸਮਝੌਤਾ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਿਆਪਕ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਮਝੌਤਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ ਹਰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਹੈ।

ਪੈਰਿਸ ਸਮਝੌਤਾ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵਿੱਤੀ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣ 'ਤੇ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਕਲਾਈਮਟ ਚੇਂਜ ਨਾਲ ਨਿਪਟ ਸਕਣ। ਇਹ ਸਮਝੌਤਾ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਰੱਖਿਆ, ਸਥਿਰ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਧਰਤੀ ਬਣਾਉਣ ਵੱਲ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਕਦਮ ਹੈ।

🔗 ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ (Current Scenario)

- ਤਾਪਮਾਨ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਵਾਧਾ
- ਗਲੋਬਲ ਪਿਘਲ ਰਹੇ ਹਨ
- ਅਤਿ ਮੌਸਮੀ ਘਟਨਾਵਾਂ (ਬਾਛ, ਸੁੱਕਾ, ਹੀਟਵੇਵ) ਵਧ ਰਹੀਆਂ ਹਨ

🔗 ਮੁੱਖ ਮੁੱਦੇ (Key Issues)

1. ਕਾਰਬਨ ਉਤਸਰਜਨ
2. ਜੈਵਿਕ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ
3. ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਖੁਰਾਕ ਦੀ ਕਮੀ

🔗 ਪ੍ਰਭਾਵ (Impact)

- ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਤਪਾਦਨ 'ਤੇ ਅਸਰ
- ਮਨੁੱਖੀ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਖਤਰਾ
- ਸਮੁੰਦਰੀ ਪੱਧਰ ਵਧਣਾ

❧ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

COP Summits

COP (Conference of the Parties) ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ UNFCCC ਅਧੀਨ ਹਰ ਸਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰੀ ਜਲਵਾਯੂ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ **ਗ੍ਰੀਨਹਾਊਸ ਗੈਸਾਂ ਵਿੱਚ ਕਮੀ, ਜਲਵਾਯੂ ਵਿੱਤ, ਅਨੁਕੂਲਨ, ਨੁਕਸਾਨ-ਨੁਕਸਾਨ ਭਰਪਾਈ ਅਤੇ ਨਵੀਨੀਕਰਨਯੋਗ ਊਰਜਾ** ਬਾਰੇ ਫੈਸਲੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। COP21 (2015) ਵਿੱਚ Paris Agreement ਅਤੇ COP28 (2023) ਵਿੱਚ fossil fuels ਤੋਂ transition ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਫੈਸਲੇ ਹੋਏ। COP30, 2025 ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਾਜ਼ੀਲ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ।

Sustainable Development Goals (SDGs)

Sustainable Development Goals (SDGs) ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਵੱਲੋਂ 2015 ਵਿੱਚ ਅਪਣਾਏ ਗਏ 17 **ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਟੀਚੇ** ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 2030 ਤੱਕ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ **ਗਰੀਬੀ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨਾ, ਭੁੱਖਮਰੀ ਦੂਰ ਕਰਨਾ, ਸਿਹਤ, ਸਿੱਖਿਆ, ਲਿੰਗ ਸਮਾਨਤਾ, ਸਾਫ਼ ਪਾਣੀ, ਸਾਫ਼ ਊਰਜਾ, ਰੋਜ਼ਗਾਰ, ਜਲਵਾਯੂ ਕਾਰਵਾਈ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ** ਵਰਗੇ ਮੁੱਦੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। SDGs ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ, ਸਮਾਜਿਕ ਭਲਾਈ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਸੰਤੁਲਨ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਨਵੀਆਂ ਗ੍ਰੀਨ ਐਨਰਜੀ ਪਾਲਿਸੀਆਂ

Renewable Energy ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿੱਚ ਨਵੀਆਂ ਗ੍ਰੀਨ ਐਨਰਜੀ ਪਾਲਿਸੀਆਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਫੋਸਿਲ ਫਿਊਲ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਘਟਾਉਣਾ ਅਤੇ ਕਾਰਬਨ ਉਤਸਰਜਨ ਨੂੰ ਕਮ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ **Climate Change** ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸੂਰਜੀ, ਹਵਾ ਅਤੇ ਹਾਈਡ੍ਰੋ ਪਾਵਰ ਵਰਗੀਆਂ ਸਾਫ਼ ਊਰਜਾ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਵਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ **National Solar Mission** ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਦਮ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਲਕਸ਼ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸੂਰਜੀ ਊਰਜਾ ਉਤਪਾਦਨ ਵਧਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ **Green Hydrogen Mission** ਹਾਈਡਰੋਜਨ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਇੰਧਨ ਵਜੋਂ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ 'ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਹੈ। ਇਲੈਕਟ੍ਰਿਕ ਵਾਹਨਾਂ (EVs) ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਦੇਣ ਲਈ ਵੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨੀਤੀਆਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਗ੍ਰੀਨ ਐਨਰਜੀ ਪਾਲਿਸੀਆਂ ਦੇ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਉੱਚ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਲਾਗਤ, ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਘਾਟ ਅਤੇ ਊਰਜਾ ਸਟੋਰੇਜ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ। ਫਿਰ ਵੀ, ਇਹ ਪਾਲਿਸੀਆਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਰੱਖਿਆ, ਸਥਿਰ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਸਾਫ਼ ਊਰਜਾ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ।

ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿੱਚ ਪਰਿਆਵਰਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਰਿਨਿਊਏਬਲ ਐਨਰਜੀ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜੀ ਅਤੇ ਹਵਾ ਊਰਜਾ।

❧ ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ (Current Scenario)

- ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸੂਰਜੀ ਊਰਜਾ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਧ ਰਹੇ ਹਨ
- International Solar Alliance ਰਾਹੀਂ ਸਹਿਯੋਗ

- ਇਲੈਕਟ੍ਰਿਕ ਵਾਹਨਾਂ (EVs) ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ

❖ ਮੁੱਖ ਮੁੱਦੇ (Key Issues)

1. ਉੱਚ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਲਾਗਤ
2. ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਘਾਟ
3. ਸਟੋਰੇਜ ਸਮੱਸਿਆ

❖ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

National Solar Mission

National Solar Mission (NSM), ਜਿਸਨੂੰ **Jawaharlal Nehru National Solar Mission (JNNSM)** ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, **11 ਜਨਵਰੀ 2010** ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸੂਰਜੀ ਊਰਜਾ ਦਾ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਿਕਾਸ, ਊਰਜਾ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਕਾਰਬਨ ਨਿਕਾਸ ਘਟਾਉਣਾ ਹੈ। ਮਿਸ਼ਨ ਅਧੀਨ ਸੂਰਜੀ ਬਿਜਲੀ, ਰੂਫਟਾਪ ਸੋਲਰ, ਸੋਲਰ ਪਾਰਕ ਅਤੇ ਆਫ-ਗ੍ਰਿਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (mnre.gov.in)

Green Hydrogen Mission

National Green Hydrogen Mission ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ **4 ਜਨਵਰੀ 2023** ਨੂੰ ₹19,744 ਕਰੋੜ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਖਰਚ ਨਾਲ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਗ੍ਰੀਨ ਹਾਈਡ੍ਰੋਜਨ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ, ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਨਿਰਯਾਤ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰੀ ਕੇਂਦਰ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। 2030 ਤੱਕ **5 MMT ਸਾਲਾਨਾ ਉਤਪਾਦਨ**, ਲਗਭਗ **125 GW** ਨਵਿਆਉਣਯੋਗ ਊਰਜਾ ਸਮਰੱਥਾ, 6 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਅਤੇ ਕਾਰਬਨ ਨਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਦਾ ਟੀਚਾ ਹੈ। (mnre.gov.in)

Net Zero Target

Net Zero Target ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਵੱਲੋਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਛੱਡੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗ੍ਰੀਨਹਾਊਸ ਗੈਸਾਂ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਤੋਂ ਹਟਾਈਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗੈਸਾਂ ਵਿਚ ਸੰਤੁਲਨ ਕਾਇਮ ਕਰਨਾ। ਭਾਰਤ ਨੇ **COP26, ਗਲਾਸਗੋ (2021)** ਵਿੱਚ **2070 ਤੱਕ Net Zero Emissions** ਦਾ ਟੀਚਾ ਐਲਾਨਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਨਵਿਆਉਣਯੋਗ ਊਰਜਾ, ਗ੍ਰੀਨ ਹਾਈਡ੍ਰੋਜਨ, ਊਰਜਾ ਕੁਸ਼ਲਤਾ, ਇਲੈਕਟ੍ਰਿਕ ਮੋਬਿਲਿਟੀ ਅਤੇ ਕਾਰਬਨ ਸਿੰਕ ਵਧਾਉਣ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। (pib.gov.in)

ਜੰਗਲ ਸੰਰਕਸ਼ਣ ਲਈ ਮੁਹਿੰਮ

ਜੰਗਲ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦਾ ਅਹਿਮ ਹਿੱਸਾ ਹਨ, ਜੋ ਧਰਤੀ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਤੁਲਨ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਆਕਸੀਜਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਾਰਬਨ ਡਾਈਆਕਸਾਈਡ ਨੂੰ ਜ਼ਖੀਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੈਵਿਕ ਵਿਭਿੰਨਤਾ (Biodiversity) ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੰਗਲਾਂ ਦੀ ਬੇਤਹਾਸ ਕਟਾਈ (Deforestation) ਕਾਰਨ **Climate Change** ਅਤੇ ਜੰਗਲੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਆਵਾਸ 'ਤੇ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜੰਗਲ ਸੰਰਕਸ਼ਣ ਲਈ ਕਈ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ **Forest Conservation Act 1980** ਅਤੇ **Green India Mission**। ਵਣ-ਰੋਪਣ (Afforestation) ਅਤੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜੰਗਲਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਬਾਰੇ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਜੰਗਲ ਸੰਰਕਸ਼ਣ ਨਾਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਮੌਸਮੀ ਸੰਤੁਲਨ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜੰਗਲਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਸਥਿਰ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ।

✧ ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ (Current Scenario)

- ਵਣ-ਰੋਪਣ ਮੁਹਿੰਮਾਂ (Afforestation Drives)

- Green India Mission ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ

- ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਵਾਧਾ

✧ ਮੁੱਖ ਮੁੱਦੇ (Key Issues)

1. ਡਿਫੋਰੈਸਟੇਸ਼ਨ (ਜੰਗਲ ਕਟਾਈ)
2. ਵਾਈਲਡਲਾਈਫ ਹਾਬੀਟੈਟ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ
3. ਮਨੁੱਖ-ਜੰਗਲ ਟਕਰਾਅ

✧ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

- Forest Conservation Act

Forest Conservation Act (ਜੰਗਲ ਸੰਰਕਸ਼ਣ ਕਾਨੂੰਨ) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜੰਗਲਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੇਹਿਸਾਬਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ 1980 ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਜੰਗਲੀ ਭੂਮੀ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਜੰਗਲੀ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਵਰਤਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਮਕਸਦ ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਪਰਿਆਵਰਣ ਵਿੱਚ ਸੰਤੁਲਨ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ।

- Biodiversity Conservation

Biodiversity Conservation (ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਸੰਰਕਸ਼ਣ) ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੌਦਿਆਂ, ਜਾਨਵਰਾਂ ਅਤੇ ਜੀਵ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨੀ। ਇਹ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਪਰਿਆਵਰਣ ਦਾ ਸੰਤੁਲਨ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਖੁਰਾਕ, ਦਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤਿਕ ਸੰਸਾਧਨ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਜੰਗਲ ਕਟਾਈ, ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਇਸ ਨੂੰ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਾਰਕਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ, ਵਨ ਜੀਵ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਸਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

- Community Participation

Community Participation (ਸਮੁਦਾਇਕ ਭਾਗੀਦਾਰੀ) ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਸਬੰਧੀ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਅਤੇ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਵਿੱਚ ਸਰਗਰਮ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਤੋਂ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਜ਼ਮੀਨੀ ਹਕੀਕਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵਧਦੀ ਹੈ।

8. ਖੇਡਾਂ (Sports)

ਓਲੰਪਿਕ

Olympic Games ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖੇਡ ਮੰਚ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਖਿਡਾਰੀ ਭਾਗ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਯੂਨਾਨ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਦਕਿ ਆਧੁਨਿਕ ਓਲੰਪਿਕ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ 1896 ਵਿੱਚ Pierre de Coubertin ਨੇ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਖੇਡਾਂ ਹਰ ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਰ ਅਤੇ ਵਿੰਟਰ ਓਲੰਪਿਕ ਦੋਨੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਓਲੰਪਿਕ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਂਤੀ, ਭਾਈਚਾਰੇ ਅਤੇ ਖੇਡਾਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਐਥਲੈਟਿਕਸ, ਤੈਰਨ, ਜਿਮਨਾਸਟਿਕਸ, ਕੁਸ਼ਤੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਖੇਡਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਰ ਦੇਸ਼ ਆਪਣੇ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਤਿਆਰੀ ਅਤੇ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇ ਕੇ ਮੈਡਲ ਜਿੱਤਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਵੀ ਓਲੰਪਿਕ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਪਹੁੰਚ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ **Khelo India ਅਤੇ Target Olympic Podium Scheme** ਵਰਗੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਚਲਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

1. Khelo India – ਖੇਡ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦੀ ਖੋਜ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ

Khelo India ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਸਕੂਲਾਂ, ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਖੇਡ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਧੀਨ ਖੇਡ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ, ਖੇਡ ਅਕੈਡਮੀਆਂ, ਕੋਚਿੰਗ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤਿਭਾਸ਼ਾਲੀ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਧਿਆਨ “grassroots to elite” ਖਿਡਾਰੀ ਵਿਕਾਸ 'ਤੇ ਹੈ। Khelo India Youth Games ਅਤੇ University Games ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਮੁਕਾਬਲੇ ਹਨ।

2. TOPS – ਓਲੰਪਿਕ ਤਮਗੇ ਲਈ Elite Athletes

TOPS ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਅਜਿਹੇ ਉੱਚ ਪੱਧਰੀ ਭਾਰਤੀ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ **ਓਲੰਪਿਕ ਜਾਂ ਪੈਰਾਲੰਪਿਕ ਵਿੱਚ ਤਮਗਾ ਜਿੱਤਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ** ਹੈ। ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸਿਖਲਾਈ, ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਣ, ਉੱਚ ਪੱਧਰੀ ਕੋਚਿੰਗ, ਖੇਡ ਸਾਜ਼ੋ-ਸਾਮਾਨ, ਸਪੋਰਟਸ ਸਾਇੰਸ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਖਰਚਿਆਂ ਲਈ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਓਲੰਪਿਕ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ

ਓਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ ਹਰ 4 ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ “ਪਿਛਲੇ 2 ਸਾਲਾਂ” ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ‘ਤੇ Summer Olympics 2024 ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਹੀ ਤਾਜ਼ਾ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਓਲੰਪਿਕ ਵਿੱਚ ਕਈ ਵਿਸ਼ਵ-ਪੱਧਰੀ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ।

ਭਾਰਤ ਦਾ Olympic Games ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਿਲਿਆ-ਜੁਲਿਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਸੁਧਾਰ ਆਇਆ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪਹਿਲਾ ਓਲੰਪਿਕ ਤਮਗਾ 1900 ਵਿੱਚ ਜਿੱਤਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਹਾਕੀ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਨੇ ਬੇਹੱਦ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਈ ਸੈਨੇ ਦੇ ਤਮਗੇ ਜਿੱਤੇ।

1928 ਤੋਂ 1956 ਤੱਕ India national field hockey team ਨੇ ਓਲੰਪਿਕ ਵਿੱਚ ਦਬਦਬਾ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖਿਆ। ਮੌਜੂਦਾ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਨੇ ਹੋਰ ਖੇਡਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਫਲਤਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਪਿਛਲੇ 2 Summer Olympics ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਨੇ ਕੁੱਲ 13 ਮੈਡਲ ਜਿੱਤੇ ਹਨ:

Olympics	ਸਾਲ	 Gold	 Silver	 Bronze	ਕੁੱਲ
Tokyo Olympics	2020*	1	2	4	7
Paris Olympics	2024	0	1	5	6
ਕੁੱਲ		1	3	9	13

ਸਾਲ 1900 ਤੋਂ 2024 ਤੱਕ ਭਾਰਤ ਵੱਲੋਂ ਜਿੱਤੇ ਦੇ ਸਾਰੇ 41 Olympic ਮੈਡਲਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਲਿਸਟ

#	ਸਾਲ	Olympics	ਖਿਡਾਰੀ / ਟੀਮ	ਖੇਡ	ਇਵੈਂਟ	ਮੈਡਲ
1	1900	Paris	Norman Pritchard	Athletics	Men's 200m	 Silver
2	1900	Paris	Norman Pritchard	Athletics	Men's 200m Hurdles	 Silver
3	1928	Amsterdam	ਭਾਰਤੀ ਪੁਰਸ਼ Hockey Team	Hockey	Men's Hockey	 Gold
4	1932	Los Angeles	ਭਾਰਤੀ ਪੁਰਸ਼ Hockey Team	Hockey	Men's Hockey	 Gold
5	1936	Berlin	ਭਾਰਤੀ ਪੁਰਸ਼ Hockey Team	Hockey	Men's Hockey	 Gold
6	1948	London	ਭਾਰਤੀ ਪੁਰਸ਼ Hockey Team	Hockey	Men's Hockey	 Gold
7	1952	Helsinki	ਭਾਰਤੀ ਪੁਰਸ਼ Hockey Team	Hockey	Men's Hockey	 Gold
8	1952	Helsinki	K. D. Jadhav	Wrestling	Men's Bantamweight	 Bronze
9	1956	Melbourne	ਭਾਰਤੀ ਪੁਰਸ਼ Hockey Team	Hockey	Men's Hockey	 Gold
10	1960	Rome	ਭਾਰਤੀ ਪੁਰਸ਼ Hockey Team	Hockey	Men's Hockey	 Silver
11	1964	Tokyo	ਭਾਰਤੀ ਪੁਰਸ਼ Hockey Team	Hockey	Men's Hockey	 Gold
12	1968	Mexico City	ਭਾਰਤੀ ਪੁਰਸ਼ Hockey Team	Hockey	Men's Hockey	 Bronze

#	ਸਾਲ	Olympics	ਖਿਡਾਰੀ / ਟੀਮ	ਖੇਡ	ਇਵੈਂਟ	ਮੈਡਲ
13	1972	Munich	ਭਾਰਤੀ ਪੁਰਸ਼ Hockey Team	Hockey	Men's Hockey	 Bronze
14	1980	Moscow	ਭਾਰਤੀ ਪੁਰਸ਼ Hockey Team	Hockey	Men's Hockey	 Gold
15	1996	Atlanta	Leander Paes	Tennis	Men's Singles	 Bronze
16	2000	Sydney	Karnam Malleswari	Weightlifting	Women's 54kg	 Bronze
17	2004	Athens	Rajyavardhan Singh Rathore	Shooting	Men's Double Trap	 Silver
18	2008	Beijing	Abhinav Bindra	Shooting	Men's 10m Air Rifle	 Gold
19	2008	Beijing	Vijender Singh	Boxing	Men's Middleweight	 Bronze
20	2008	Beijing	Sushil Kumar	Wrestling	Men's Freestyle 66kg	 Bronze
21	2012	London	Gagan Narang	Shooting	Men's 10m Air Rifle	 Bronze
22	2012	London	Vijay Kumar	Shooting	Men's 25m Rapid Fire Pistol	 Silver
23	2012	London	Saina Nehwal	Badminton	Women's Singles	 Bronze
24	2012	London	Mary Kom	Boxing	Women's Flyweight	 Bronze
25	2012	London	Yogeshwar Dutt	Wrestling	Men's Freestyle 60kg	 Bronze
26	2012	London	Sushil Kumar	Wrestling	Men's Freestyle 66kg	 Silver
27	2016	Rio de Janeiro	Sakshi Malik	Wrestling	Women's Freestyle 58kg	 Bronze
28	2016	Rio de Janeiro	P. V. Sindhu	Badminton	Women's Singles	 Silver
29	2020	Tokyo	Mirabai Chanu	Weightlifting	Women's 49kg	 Silver
30	2020	Tokyo	P. V. Sindhu	Badminton	Women's Singles	 Bronze
31	2020	Tokyo	Lovlina Borgohain	Boxing	Women's Welterweight	 Bronze

#	ਸਾਲ	Olympics	ਖਿਡਾਰੀ / ਟੀਮ	ਖੇਡ	ਇਵੈਂਟ	ਮੈਡਲ
32	2020	Tokyo	ਭਾਰਤੀ ਪੁਰਸ਼ Hockey Team	Hockey	Men's Hockey	 Bronze
33	2020	Tokyo	Ravi Kumar Dahiya	Wrestling	Men's Freestyle 57kg	 Silver
34	2020	Tokyo	Bajrang Punia	Wrestling	Men's Freestyle 65kg	 Bronze
35	2020	Tokyo	Neeraj Chopra	Athletics	Men's Javelin Throw	 Gold
36	2024	Paris	Manu Bhaker	Shooting	Women's 10m Air Pistol	 Bronze
37	2024	Paris	Manu Bhaker & Sarabjot Singh	Shooting	Mixed 10m Air Pistol Team	 Bronze
38	2024	Paris	Swapnil Kusale	Shooting	Men's 50m Rifle 3 Positions	 Bronze
39	2024	Paris	ਭਾਰਤੀ ਪੁਰਸ਼ Hockey Team	Hockey	Men's Hockey	 Bronze
40	2024	Paris	Neeraj Chopra	Athletics	Men's Javelin Throw	 Silver
41	2024	Paris	Aman Sehrawat	Wrestling	Men's Freestyle 57kg	 Bronze

ਕੁੱਲ ਮੈਡਲਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ

ਮੈਡਲ	ਕੁੱਲ
 Gold	10
 Silver	10
 Bronze	21
ਕੁੱਲ	41

Exam ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ

- **IN ਪਹਿਲਾ Olympic medal:** Norman Pritchard — 1900 Paris, Silver.
- **ਪਹਿਲਾ Gold:** ਭਾਰਤੀ Men's Hockey Team — 1928 Amsterdam.
- **ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ Olympic medals ਵਾਲੀ ਭਾਰਤੀ ਖੇਡ:** Men's Hockey.
- **ਪਹਿਲਾ Individual Gold:** Abhinav Bindra — 2008 Beijing, 10m Air Rifle.
- **Athletics ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾ Olympic medal:** Neeraj Chopra — 2020 Tokyo, Javelin Gold.
- **Paris 2024:** Neeraj Chopra ਨੇ Silver ਜਿੱਤ ਕੇ ਆਪਣਾ ਦੂਜਾ Olympic medal ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ।
- **Tokyo 2020:** ਭਾਰਤ ਦਾ ਇੱਕ Olympics ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ 7 medals ਦਾ haul ਰਿਹਾ। ([Wikipedia](https://en.wikipedia.org/wiki/Neeraj_Chopra))

❧ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

• Sports Authority of India (SAI)

Sports Authority of India (SAI) ਭਾਰਤ ਦੀ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੰਸਥਾ ਹੈ, ਜੋ 1984 ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਹ Ministry of Youth Affairs and Sports ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। SAI ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਨਵੇਂ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਖੋਜਣਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਸਥਾ ਸਟੇਡੀਅਮ, ਕੋਚਿੰਗ ਸੈਂਟਰ ਅਤੇ ਖੇਡ ਅਕੈਡਮੀਆਂ ਚਲਾਉਂਦੀ ਹੈ। SAI ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਸਹੂਲਤਾਂ ਅਤੇ ਮਾਹਿਰ ਕੋਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਖੇਡਾਂ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਹੈ।

• Grassroot Development

Grassroot Development (ਜੜੀ ਪੱਧਰ ਵਿਕਾਸ) ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਨੀਵੇਂ ਪੱਧਰ ਤੋਂ, ਜਿਵੇਂ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸਮੁਦਾਇਆਂ ਤੋਂ ਕਰਨੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਿਆ, ਸਿਹਤ, ਖੇਡਾਂ ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। Grassroot ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਨਾਲ ਸਮਾਜ ਦੇ ਹਰ ਵਰਗ ਨੂੰ ਮੌਕੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਸੰਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਨਾਲ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਹੋਰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਮੂਹਿਕ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਬੁਨਿਆਦ ਤਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਕ੍ਰਿਕਟ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਭਾਰਤ

ਕ੍ਰਿਕਟ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਖੇਡ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ 16ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ England ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਖੇਡ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਫੈਲ ਗਈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਾਸਨ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ। 18ਵੀਂ ਅਤੇ 19ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਕਟ ਨੂੰ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮਾਨਤਾ ਮਿਲੀ ਅਤੇ 1877 ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾ ਟੈਸਟ ਮੈਚ ਖੇਡਿਆ ਗਿਆ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਕਟ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਆਇਆ ਅਤੇ 1932 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪਹਿਲਾ ਟੈਸਟ ਮੈਚ ਖੇਡਿਆ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਖੇਡ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯ ਹੋ ਗਈ। 1983 ਵਿੱਚ Cricket World Cup 1983 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਨੇ India national cricket team ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ Kapil Dev ਦੇ ਕਪਤਾਨੀ ਵਿੱਚ ਇਤਿਹਾਸਕ ਜਿੱਤ ਦਰਜ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਕਟ ਦੀ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯਤਾ ਹੋਰ ਵਧ ਗਈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 2011 ਵਿੱਚ ICC Cricket World Cup 2011 ਵੀ ਭਾਰਤ ਨੇ ਜਿੱਤਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ MS Dhoni ਨੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ। ਅੱਜ ਕ੍ਰਿਕਟ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਸੰਦੀਦਾ ਖੇਡ ਹੈ ਅਤੇ Board of Control for Cricket in India ਇਸਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਖਿਡਾਰੀ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਨਾਮ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਭਾਰਤੀ ਪੁਰਸ਼ ਕ੍ਰਿਕਟ ਟੀਮ ਵੱਲੋਂ ਜਿੱਤੇ World Cup

ਸਾਲ	World Cup	ਕਪਤਾਨ	ਵਿਰੋਧੀ ਟੀਮ	ਨਤੀਜਾ
1 1983	❧ ICC Cricket World Cup (ODI)	Kapil Dev	West Indies	ਭਾਰਤ 43 ਦੌੜਾਂ ਨਾਲ ਜਿੱਤਿਆ

ਸਾਲ	World Cup	ਕਪਤਾਨ	ਵਿਰੋਧੀ ਟੀਮ	ਨਤੀਜਾ
2 2007	🏏 ICC T20 World Cup	MS Dhoni	Pakistan	ਭਾਰਤ 5 ਦੌੜਾਂ ਨਾਲ ਜਿੱਤਿਆ
3 2011	🏏 ICC Cricket World Cup (ODI)	MS Dhoni	Sri Lanka	ਭਾਰਤ 6 ਵਿਕਟਾਂ ਨਾਲ ਜਿੱਤਿਆ
4 2024	🏏 ICC T20 World Cup	Rohit Sharma	South Africa	ਭਾਰਤ 7 ਦੌੜਾਂ ਨਾਲ ਜਿੱਤਿਆ
5 2026	🏏 ICC T20 World Cup	Suryakumar Yadav	New Zealand	ਭਾਰਤ 96 ਦੌੜਾਂ ਨਾਲ ਜਿੱਤਿਆ

1983 ਦਾ World Cup ਭਾਰਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ODI World Cup ਸੀ, ਜਦੋਂ Kapil Dev ਦੀ ਟੀਮ ਨੇ Lord's ਵਿੱਚ West Indies ਨੂੰ ਹਰਾਇਆ। ([icc](#))

2024 ਵਿੱਚ Rohit Sharma ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਭਾਰਤ ਨੇ South Africa ਨੂੰ ਹਰਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਦੂਜਾ T20 World Cup ਜਿੱਤਿਆ। ([icc](#))

2026 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਨੇ New Zealand ਨੂੰ 96 ਦੌੜਾਂ ਨਾਲ ਹਰਾ ਕੇ ਤੀਜੀ ਵਾਰ T20 World Cup ਜਿੱਤਿਆ ਅਤੇ T20 World Cup ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੀ ਪਹਿਲੀ ਟੀਮ ਬਣੀ। ([Reuters](#))

🏏 ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

ICC Rankings

ICC Rankings (International Cricket Council Rankings) ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕ੍ਰਿਕਟ ਟੀਮਾਂ ਅਤੇ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਰੇਟਿੰਗ ਪੁਆਇੰਟਸ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦਰਜ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਟੀਮਾਂ ਦੀਆਂ Test, ODI ਅਤੇ T20 ਰੈਂਕਿੰਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਦੀ Batting, Bowling ਅਤੇ All-rounder ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਰੈਂਕਿੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ([icc-cricket.com](#))

IPL

Indian Premier League (IPL) ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ T20 ਕ੍ਰਿਕਟ ਲੀਗ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ 2008 ਵਿੱਚ BCCI ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ। IPL ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਫ੍ਰੈਂਚਾਈਜ਼ੀ ਟੀਮਾਂ ਖੇਡਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਮੈਚ 20 ਓਵਰਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਖਿਡਾਰੀ ਇਕੱਠੇ ਖੇਡਦੇ ਹਨ। Player Auction, ਬ੍ਰਾਂਡਿੰਗ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਇਨਾਮਾਂ ਨੇ IPL ਨੂੰ ਦੁਨੀਆ ਦੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀਆਂ ਕ੍ਰਿਕਟ ਲੀਗਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। IPL ਨੇ ਨੌਜਵਾਨ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਉੱਚ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦਿਖਾਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

Captaincy & Team Strategy — 70 ਸ਼ਬਦ

Captaincy (ਕਪਤਾਨੀ) ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਿਰਫ ਟੀਮ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਮੈਚ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸਹੀ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਕਪਤਾਨ ਬੱਲੇਬਾਜ਼ੀ ਕ੍ਰਮ, ਗੇਂਦਬਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਚੋਣ, ਫੀਲਡਿੰਗ ਅਤੇ DRS ਵਰਗੇ ਫੈਸਲੇ ਕਰਦਾ ਹੈ। Team

Strategy (ਟੀਮ ਰਣਨੀਤੀ) ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਟੀਮ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਪਛਾਣ ਕੇ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਉਣਾ, ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਤੈਅ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਦਬਾਅ ਵਿੱਚ ਸੰਤੁਲਿਤ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਵਾਉਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

8. ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਐਵਾਰਡ

ਭਾਰਤ ਰਤਨ (Bharat Ratna)

ਭਾਰਤ ਰਤਨ, ਭਾਰਤ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਨਾਗਰਿਕ ਸਨਮਾਨ ਹੈ, ਜੋ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਮਹਾਨ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ 1954 ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਹ ਅਵਾਰਡ ਕਲਾ, ਸਾਹਿਤ, ਵਿਗਿਆਨ, ਜਨਸੇਵਾ ਅਤੇ ਖੇਡਾਂ ਵਰਗੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਅਸਾਧਾਰਣ ਯੋਗਦਾਨ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਰਤਨ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਪੀਪਲ ਦੇ ਪੱਤੇ ਦੇ ਆਕਾਰ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਕਿਰਣਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਅਤੇ ਇਸ 'ਤੇ "ਭਾਰਤ ਰਤਨ" ਸ਼ਬਦ ਲਿਖੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਚਿੰਨ੍ਹ ਅਸ਼ੋਕ ਸਤੰਭ ਬਣਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਵਾਰਡ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਅਵਾਰਡ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ Jawaharlal Nehru, Indira Gandhi, C. V. Raman ਅਤੇ Sachin Tendulkar। ਭਾਰਤ ਰਤਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਤੀ, ਧਰਮ ਜਾਂ ਪੇਸ਼ੇ ਦੇ ਭੇਦਭਾਵ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਨਮਾਨ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਅਤੇ ਮਾਣ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਮਹਾਨ ਸੇਵਾ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

✪ 2014 ਵਿੱਚ ਸਚਿਨ ਤੇਂਦੁਲਕਰ ਭਾਰਤ ਰਤਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਭ ਤੋਂ ਨੌਜਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਸਨ।

ਪਦਮਾ ਭੂਸ਼ਣ/ਪਦਮਾ ਅਵਾਰਡਸ (Padma Awards)

ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨਾਗਰਿਕ ਸਨਮਾਨ ਹਨ, ਜੋ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਅਵਾਰਡ 1954 ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਹਰ ਸਾਲ Republic Day ਦੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਐਲਾਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਦਮਾ ਅਵਾਰਡਸ ਤਿੰਨ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ: ਪਦਮਾ ਵਿਭੂਸ਼ਣ, ਪਦਮਾ ਭੂਸ਼ਣ, ਅਤੇ ਪਦਮਾ ਸ਼੍ਰੀ। ਪਦਮਾ ਵਿਭੂਸ਼ਣ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਸਨਮਾਨ ਹੈ, ਜੋ ਅਸਾਧਾਰਣ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੇਵਾ ਲਈ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪਦਮਾ ਭੂਸ਼ਣ ਉੱਚ ਕੋਟਿ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਅਤੇ ਪਦਮਾ ਸ਼੍ਰੀ ਕਿਸੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਉਲੇਖਣੀਯ ਯੋਗਦਾਨ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਅਵਾਰਡ ਕਲਾ, ਸਾਹਿਤ, ਸਿੱਖਿਆ, ਵਿਗਿਆਨ, ਖੇਡ, ਸਮਾਜ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਜਨ ਜੀਵਨ ਵਰਗੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਦਮਾ ਅਵਾਰਡਸ ਲਈ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀ ਆਮ ਜਨਤਾ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਲੋਕਤੰਤਰਕ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਨਮਾਨ Government of India ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ President of India ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਨਮਾਨ (International Awards)

ਇਹ ਉਹ ਮਾਨ-ਸਨਮਾਨ ਹਨ ਜੋ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸਾਧਾਰਣ ਯੋਗਦਾਨ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਨਮਾਨ ਵਿਗਿਆਨ, ਸਾਹਿਤ, ਸ਼ਾਂਤੀ, ਖੇਡਾਂ, ਕਲਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਸੇਵਾ ਵਰਗੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਉਪਲਬਧੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

Nobel Prize

ਨੋਬਲ ਇਨਾਮ (Nobel Prize) ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅਤੇ ਮਾਨਯੋਗ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਨਮਾਨ ਹੈ। ਇਹ ਇਨਾਮ Alfred Nobel ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ 1901 ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਲਫਰੇਡ ਨੋਬਲ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਸੀਅਤ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸੰਪਤੀ ਇਸ ਇਨਾਮ ਲਈ ਰੱਖੀ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਜੋ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਨੋਬਲ ਇਨਾਮ ਹੇਠ ਲਿਖੇ 6 ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਦਾਨ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:

1. ਭੌਤਿਕੀ 2. ਰਸਾਇਣ 3. ਚਿਕਿਤਸਾ 4. ਸਾਹਿਤ 5. ਸ਼ਾਂਤੀ 6. ਅਰਥਸ਼ਾਸਤਰ।

ਭੌਤਿਕੀ, ਰਸਾਇਣ ਅਤੇ ਅਰਥਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਇਨਾਮ Royal Swedish Academy of Sciences ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਦਕਿ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਇਨਾਮ ਨਾਰਵੇ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਨਾਮ ਹਰ ਸਾਲ 10 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਅਲਫਰੇਡ ਨੋਬਲ ਦੀ ਮੌਤ ਦੀ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ ਹੈ। ਇਨਾਮ ਵਿੱਚ ਸੋਨੇ ਦਾ ਤਗਮਾ, ਪ੍ਰਮਾਣ ਪੱਤਰ ਅਤੇ ਨਕਦੀ ਰਕਮ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਨੋਬਲ ਇਨਾਮ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੀ ਲਿਸਟ

ਸਾਲ	Nobel ਜੇਤੂ	ਖੇਤਰ	ਮੁੱਖ ਯੋਗਦਾਨ
1	1913 ਰਬਿੰਦਰਨਾਥ ਟੈਗੋਰ	ਸਾਹਿਤ	ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਹਿਰੀ, ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਲਈ
2	1930 ਸਰ C. V. ਰਮਨ	ਭੌਤਿਕ ਵਿਗਿਆਨ	ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ scattering ਅਤੇ Raman Effect ਦੀ ਖੋਜ
3	1968 ਹਰ ਗੋਬਿੰਦ ਖੁਰਾਨਾ	ਸਰੀਰ ਵਿਗਿਆਨ/ਮੈਡੀਸਨ	Genetic Code ਅਤੇ Protein Synthesis ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ
4	1979 ਮਦਰ ਟੇਰੇਸਾ	ਸ਼ਾਂਤੀ	ਪੀੜਤ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ
5	1983 ਸੁਬਰਹਮਣਯਨ ਚੰਦਰਸ਼ੇਖਰ	ਭੌਤਿਕ ਵਿਗਿਆਨ	ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਿਧਾਂਤ
6	1998 ਅਮਰਤਿਆ ਸੇਨ	ਅਰਥਸ਼ਾਸਤਰ	Welfare Economics ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ
7	2014 ਕੈਲਾਸ਼ ਸਤਿਆਰਥੀ	ਸ਼ਾਂਤੀ	ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਵਿਰੁੱਧ ਸੰਘਰਸ਼ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਧਿਕਾਰ ਲਈ ਕੰਮ

ਆਸਕਾਰ ਅਵਾਰਡਸ (Academy Awards)

ਫਿਲਮ ਉਦਯੋਗ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅਤੇ ਮਾਣਯੋਗ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਨਮਾਨ ਹਨ। ਇਹ ਅਵਾਰਡ 1929 ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਹਰ ਸਾਲ Academy of Motion Picture Arts and Sciences ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਓਸਕਾਰ ਦਾ ਮਕਸਦ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਤਮ ਕਲਾ, ਅਦਾਕਾਰੀ, ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਇਹ ਅਵਾਰਡ ਕਈ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਰਵਸ਼੍ਰੇਸ਼ਠ ਫਿਲਮ, ਸਰਵਸ਼੍ਰੇਸ਼ਠ ਅਦਾਕਾਰ, ਅਦਾਕਾਰਾ, ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ, ਸੰਗੀਤ ਅਤੇ ਸਕ੍ਰੀਨਪਲੇ ਆਦਿ। ਜੇਤੂਆਂ ਨੂੰ ਸੋਨੇ ਦੀ ਮੂਰਤੀ (Oscar statuette) ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਫਿਲਮ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਪਹਿਚਾਣ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਓਸਕਾਰ ਸਮਾਰੋਹ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ Los Angeles ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਮਨੋਰੰਜਨ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਕਲਾ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਉਤਸਵ ਵੀ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਈ ਫਿਲਮਾਂ ਅਤੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਓਸਕਾਰ ਵਿੱਚ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ A. R. Rahman ਅਤੇ Satyajit Ray। ਓਸਕਾਰ ਅਵਾਰਡਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਫਿਲਮ ਉਦਯੋਗ ਵਿੱਚ ਰਚਨਾਤਮਕਤਾ ਅਤੇ ਉਤਕ੍ਰਿਸ਼ਟਤਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ।

Booker Prize

ਬੁਕਰ ਪ੍ਰਾਈਜ਼ (Booker Prize) ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਾਹਿਤਕ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਨਮਾਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਇਹ ਇਨਾਮ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ 1969 ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਹਰ ਸਾਲ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨਾਵਲ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਵਾਰਡ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ, ਲਿਖਣ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬੁਕਰ ਪ੍ਰਾਈਜ਼ ਵਿੱਚ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੇ ਲੇਖਕ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਜਾਂ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਯੂਕੇ ਜਾਂ ਆਇਰਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਈ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਇਨਾਮ ਨਾਲ ਨਕਦ ਰਕਮ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਲੇਖਕ ਦੇ ਕਰੀਅਰ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਉਚਾਈਆਂ 'ਤੇ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਭਾਰਤੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਇਨਾਮ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਫਲਤਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ Arundhati Roy ਅਤੇ Salman Rushdie।

ਬੁਕਰ ਪ੍ਰਾਈਜ਼ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਉੱਚ ਕੋਟਿ ਦੇ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ ਹੈ।

9. IAS LEVEL CHAPTER

Quantum Computing (ਕੁਆਂਟਮ ਕੰਪਿਊਟਿੰਗ)

ਕੁਆਂਟਮ ਕੰਪਿਊਟਿੰਗ ਇੱਕ ਆਧੁਨਿਕ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਹੈ ਜੋ Quantum Mechanics ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਕੰਪਿਊਟਰ “Bits” (0 ਜਾਂ 1) ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉੱਥੇ Quantum Computers “Qubits” ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਇੱਕ ਸਮੇਂ 0 ਅਤੇ 1 ਦੋਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਗੁਣ ਨੂੰ **Superposition** ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸਦੇ ਨਾਲ **Entanglement** ਨਾਮਕ ਸਿਧਾਂਤ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੋ qubits ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੁੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇੱਕ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਬਦਲਾਅ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਣ Quantum Computers ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।

Quantum Computing ਦਾ ਵਰਤੋਂ ਕਈ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ Cybersecurity, Healthcare, Climate Modeling ਅਤੇ Artificial Intelligence। ਇਹ ਜਟਿਲ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੱਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਕ ਹੈ, ਜੋ ਆਮ ਕੰਪਿਊਟਰਾਂ ਲਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨਾਲ ਕੁਝ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਵੀ ਜੁੜੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ high cost, technical complexity ਅਤੇ data security ਦੇ ਖਤਰੇ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ, Quantum Computing ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਇੱਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਹੈ ਜੋ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵੱਡਾ ਬਦਲਾਅ ਲਿਆ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਕੰਪਿਊਟਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕਈ ਗੁਣਾ ਤੇਜ਼ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹੈ।

☞ ਜਿੱਥੇ ਆਮ ਕੰਪਿਊਟਰ “Bits (0 ਜਾਂ 1)” ਵਰਤਦਾ ਹੈ,

☞ ਉੱਥੇ Quantum Computer “Qubits” ਵਰਤਦਾ ਹੈ।

2. Quantum Computing ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਿਧਾਂਤ

(A) Superposition

- Qubit ਇੱਕ ਸਮੇਂ 0 ਅਤੇ 1 ਦੋਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ
- ਇਹ parallel computing ਨੂੰ ਸੰਭਵ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ

(B) Entanglement

- ਦੋ qubits ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਜੁੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ
- ਇੱਕ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਅ → ਦੂਜੇ 'ਤੇ ਤੁਰੰਤ ਅਸਰ

3. Classical vs Quantum Computing

Feature	Classical Computer	Quantum Computer
Unit	Bit	Qubit
Speed	Limited	Extremely High
Processing	Sequential	Parallel
Complexity	Medium	Very High

4. ਮੌਜੂਦਾ ਵਿਕਾਸ

Quantum Computing ਦਾ ਮੌਜੂਦਾ ਵਿਕਾਸ (Current Developments)

ਕੁਆਂਟਮ ਕੰਪਿਊਟਿੰਗ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਿਕਾਸ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਅਜੇ ਵੀ ਰਿਸਰਚ ਅਤੇ ਐਕਸਪੇਰੀਮੈਂਟਲ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਟੈਕ ਕੰਪਨੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ **IBM, Google ਅਤੇ Microsoft** ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਸਾਲ 2019 ਵਿੱਚ Google ਨੇ “Quantum Supremacy” ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ, ਜਿੱਥੇ ਉਸਦੇ Quantum ਕੰਪਿਊਟਰ ਨੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹੱਲ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਆਮ ਕੰਪਿਊਟਰਾਂ ਲਈ ਲਗਭਗ ਅਸੰਭਵ ਸੀ। IBM ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ Quantum processors ਅਤੇ cloud-based quantum services ਲਾਂਚ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਰਿਸਰਚਰ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਤੋਂ ਇਸ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨਾਲ ਜੁੜ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਸਮੇਂ Quantum Computers ਅਜੇ ਵੀ unstable ਹਨ ਅਤੇ error rates ਉੱਚੇ ਹਨ, ਪਰ ਨਵੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਜਿਵੇਂ error correction ਅਤੇ better qubit design 'ਤੇ ਕੰਮ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ Quantum Technology ਵੱਲ ਵਧਾਏ ਕਦਮ

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ Quantum Technology ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਕਦਮ ਚੁੱਕਦੇ ਹੋਏ **₹6000 ਕਰੋੜ (ਲਗਭਗ)** ਦਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਵੇਸ਼ **National Quantum Mission (2023)** ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਗਭਗ 8 ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ।

ਇਸ ਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਭਾਰਤ ਨੂੰ Quantum Computing, Quantum Communication, Quantum Sensing ਅਤੇ Quantum Cryptography ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਹਿਤ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਉੱਚ-ਪੱਧਰੀ Quantum ਕੰਪਿਊਟਰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ, ਰਿਸਰਚ ਲੈਬ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਸਕਿਲਡ ਮਨੁੱਖੀ ਸੰਸਾਧਨ ਤਿਆਰ ਕਰਨ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਸ ਨਿਵੇਸ਼ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦਾ ਲਕਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ 50–1000 qubits ਵਾਲੇ Quantum Computers ਤਿਆਰ ਕਰੇ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ Quantum Communication ਨੈਟਵਰਕ ਬਣਾਏ।

Global Level:

ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਵੱਡੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ Quantum Technology ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਨਿਵੇਸ਼

US USA (ਅਮਰੀਕਾ)

ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ Quantum Computing ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ। 2018 ਵਿੱਚ **National Quantum Initiative Act** ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਲਗਭਗ \$1.2 ਬਿਲੀਅਨ (₹10,000 ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ) ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਫੰਡਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ Google, IBM ਵਰਗੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਅਰਬਾਂ ਡਾਲਰ ਦੀ ਅਲੱਗ ਨਿਵੇਸ਼ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

CN China (ਚੀਨ)

ਚੀਨ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਨਿਵੇਸ਼ਕ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਦਾਜ਼ਨ ਚੀਨ ਨੇ \$10–15 ਬਿਲੀਅਨ (₹80,000 ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ) Quantum Research 'ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਚੀਨ ਨੇ Hefei ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਡਾ Quantum Research Center ਵੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ Quantum Communication ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਹੈ।

EU Europe (ਯੂਰਪ)

ਯੂਰਪੀ ਸੰਘ ਨੇ **Quantum Flagship Programme** ਦੇ ਤਹਿਤ ਲਗਭਗ €1 ਬਿਲੀਅਨ (₹9,000 ਕਰੋੜ) ਦਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਮਕਸਦ ਯੂਰਪ ਨੂੰ Quantum Technology ਵਿੱਚ ਲੀਡਰ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ।

📌 ਸਾਰ:

- USA: ~\$1.2 ਬਿਲੀਅਨ+
- China: ~\$10–15 ਬਿਲੀਅਨ
- Europe: ~€1 ਬਿਲੀਅਨ

ਇਹ ਅੰਕੜੇ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ Quantum Technology ਵਿੱਚ ਗਲੋਬਲ ਰੇਸ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵੱਧ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਵੱਡਾ ਦੇਸ਼ ਇਸ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ।

📌 Quantum Supremacy (Google, 2019) – ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੀਲ ਪੱਥਰ

IN 5. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ Quantum Computing

- National Quantum Mission (2023)
- ISRO ਅਤੇ DRDO ਵੀ ਰਿਸਰਚ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ
- ਉਦੇਸ਼: Quantum Technology ਵਿੱਚ self-reliance

6. ਵਰਤੋਂ (Applications)

Cybersecurity

- Quantum Encryption → Unhackable security

Healthcare

- Drug discovery ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ੀ
- DNA simulation

Climate Modeling

- Accurate weather prediction

Finance

- Risk analysis
- Stock market prediction

7. ਚੁਣੌਤੀਆਂ (Challenges)

- Qubits unstable ਹੁੰਦੇ ਹਨ
- Error rates ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ
- ਬਹੁਤ ਮਹਿੰਗੀ ਤਕਨਾਲੋਜੀ
- Skilled professionals ਦੀ ਕਮੀ

8. ਭਵਿੱਖ (Future Potential)

ਕੁਆਂਟਮ ਕੰਪਿਊਟਿੰਗ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਬਦਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ Artificial Intelligence, Drug Discovery, Climate Change Modeling ਅਤੇ Financial Analysis ਵਰਗੀਆਂ ਜਟਿਲ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੱਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰੇਗੀ। Quantum Computers ਸੁਰੱਖਿਆ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਲਿਆ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਮੌਜੂਦਾ encryption systems ਲਈ ਚੁਣੌਤੀ ਵੀ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਉਦਯੋਗ, ਸਿਹਤ, ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਅੰਤਰਿਕਸ ਖੋਜ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਆਵਿਸ਼ਕਾਰਾਂ ਦਾ ਰਾਹ ਖੋਲ੍ਹੇਗੀ। ਸਹੀ ਵਿਕਾਸ ਨਾਲ, Quantum Computing ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤੇਜ਼, ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰਸ਼ੀਲ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

- Artificial Intelligence ਨੂੰ boost
- Space research ਵਿੱਚ ਵਰਤੋਂ
- Smart cities ਅਤੇ automation
- National security ਵਿੱਚ ਵੱਡਾ ਰੋਲ

9. Ethical & Security Issues

Ethical & Security Issues of Quantum Computing

ਕੁਆਂਟਮ ਕੰਪਿਊਟਿੰਗ ਨਾਲ ਜੁੜੇ Ethical ਅਤੇ Security Issues ਕਾਫ਼ੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਚਿੰਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ Quantum Computers ਮੌਜੂਦਾ Encryption Systems (ਜਿਵੇਂ RSA, ECC) ਨੂੰ ਤੋੜ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਬੈਂਕਿੰਗ,

ਸੈਨਾ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਡਾਟਾ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪੈ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ Cybersecurity ਲਈ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਚੁਣੌਤੀ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ।

Ethical ਪੱਖੋਂ, Quantum Technology ਦਾ ਗਲਤ ਇਸਤੇਮਾਲ ਵੀ ਸੰਭਵ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਡਾਟਾ ਚੋਰੀ, ਨਿਗਰਾਨੀ (mass surveillance) ਜਾਂ ਸਾਇਬਰ ਜੰਗ। ਇਸ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਤਕਨਾਲੋਜੀਕਲ ਅਸਮਾਨਤਾ ਵਧ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਕੁਝ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਇਸਦੀ ਪਹੁੰਚ ਵਿੱਚ ਹੋਣਗੇ।

ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ Privacy ਦਾ ਮਸਲਾ ਵੀ ਉੱਠਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ Quantum Systems ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਡਾਟਾ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਪ੍ਰੈਸੈਸ ਕਰ ਸਕਣਗੇ।

ਓ ਇਸ ਲਈ, Quantum Computing ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕ ਇਸਤੇਮਾਲ ਲਈ ਨਵੇਂ ਕਾਨੂੰਨ, Quantum-safe encryption ਅਤੇ ਗਲੋਬਲ ਸਹਿਯੋਗ ਦੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

- Quantum computers traditional encryption ਨੂੰ ਤੋੜ ਸਕਦੇ ਹਨ
- Cyber warfare ਦਾ ਖਤਰਾ
- Data privacy ਦੇ ਮੁੱਦੇ

10. Way Forward (Solution Approach)

ਕੁਆਂਟਮ ਕੰਪਿਊਟਿੰਗ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਲਾਭਕਾਰੀ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਤ ਰਣਨੀਤੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, **Quantum-safe encryption** ਤਕਨੀਕਾਂ (post-quantum cryptography) ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਡਾਟਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰਹੇ। ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਨੈਤਿਕ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ।

ਇਸਦੇ ਨਾਲ, ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਹਿਯੋਗ ਵਧਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦਾ ਗਲਤ ਇਸਤੇਮਾਲ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਰਿਸਰਚ ਅਤੇ ਸਕਿਲ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਯੋਗ ਮਾਨਵ ਸੰਸਾਧਨ ਤਿਆਰ ਕਰਨੇ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ।

MCQs (Multiple Choice Questions)

1. Quantum Computing ਵਿੱਚ “Qubit” ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?
 - a) Classical bit
 - b) Quantum bit ☒
 - c) Memory unit
 - d) Processor
2. Superposition ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ?
 - a) ਸਿਰਫ 0
 - b) ਸਿਰਫ 1
 - c) 0 ਅਤੇ 1 ਦੋਵੇਂ ਇਕੱਠੇ ☒
 - d) ਕੋਈ ਨਹੀਂ

3. Entanglement ਕੀ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ?
 - a) ਡਾਟਾ ਸਟੋਰੇਜ
 - b) ਦੋ qubits ਦਾ ਆਪਸੀ ਜੁੜਾਅ ☒
 - c) Algorithm
 - d) Network
4. Quantum Computing ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਚੁਣੌਤੀ ਕੀ ਹੈ?
 - a) Low speed
 - b) High error rates ☒
 - c) Low storage
 - d) Easy design
5. ਭਾਰਤ ਦੀ Quantum initiative ਕੀ ਹੈ?
 - a) Digital India
 - b) Make in India
 - c) National Quantum Mission ☒
 - d) Skill India

Practice Questions

Short Answer

1. Qubit ਅਤੇ Classical bit ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਸਮਝਾਓ।
2. Superposition ਅਤੇ Entanglement ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
3. Quantum Computing ਦੇ 2 ਉਪਯੋਗ ਦੱਸੋ।

Long Answer

1. Quantum Computing ਦੇ Ethical Issues ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।
2. ਭਾਰਤ ਦੇ Quantum Mission ਦੀ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
3. Quantum Computing ਦੇ ਭਵਿੱਖੀ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰੋ।

10. "Did You Know?"

- ਚੀਨ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਐਕਸਪੋਰਟਰ ਹੈ
- ਯੂਕਰੇਨ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਵੱਡਾ ਕਣਕ ਉਤਪਾਦਕ ਹੈ
- 2023 ਸਭ ਤੋਂ ਗਰਮ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸੀ
- United States ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਹੈ।
- India ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਲੋਕਤੰਤਰਕ ਦੇਸ਼ ਹੈ।
- Russia ਖੇਤਰਫਲ ਅਨੁਸਾਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ।
- Japan ਤਕਨੀਕ ਵਿੱਚ ਅਗੇਤਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ।
- Brazil ਕਾਫੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਉਤਪਾਦਕ ਹੈ।
- Saudi Arabia ਤੇਲ ਦਾ ਵੱਡਾ ਨਿਰਯਾਤਕ ਹੈ।
- Australia ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਕੋਰਲ ਰੀਫ ਹੈ।

- Canada ਵਿੱਚ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਝੀਲਾਂ ਹਨ।
- France ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ।
- Germany ਯੂਰਪ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਹੈ।
- Amazon Rainforest ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਜੰਗਲ ਹੈ।
- Pacific Ocean ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਮਹਾਂਸਾਗਰ ਹੈ।
- Nile River ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਲੰਮੀ ਦਰਿਆ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- Mount Everest ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਪਹਾੜ ਹੈ।
- Sahara Desert ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਰੇਗਿਸਤਾਨ ਹੈ।
- Earth ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਤੀਜਾ ਗ੍ਰਹਿ ਹੈ।
- Jupiter ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਗ੍ਰਹਿ ਹੈ।
- Mars ਨੂੰ ਲਾਲ ਗ੍ਰਹਿ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- Sun ਧਰਤੀ ਲਈ ਊਰਜਾ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸਰੋਤ ਹੈ।
- Moon ਧਰਤੀ ਦਾ ਇਕੱਲਾ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤਿਕ ਉਪਗ੍ਰਹਿ ਹੈ।
- United Nations 1945 ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਿਤ ਹੋਇਆ ਸੀ।
- World Health Organization ਵਿਸ਼ਵ ਸਿਹਤ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- UNESCO ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਰਾਸਤ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- International Monetary Fund ਆਰਥਿਕ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
- World Bank ਵਿਕਾਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਲਈ ਫੰਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
- Peregrine Falcon ਸਭ ਤੋਂ ਤੇਜ਼ ਉਡਣ ਵਾਲੀ ਚਿੜੀ ਹੈ।
- New York ਨੂੰ “Big Apple” ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- Paris ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- Dubai ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ।
- Tokyo ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲਾ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ।
- London ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਕੇਂਦਰ ਹੈ।

11. MCQs About ਪੰਜਾਬ ਬੇਸਕ GK

1. ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਕਿਹੜੀ ਹੈ? A) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ B) ਲੁਧਿਆਣਾ C) ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ☒ D) ਪਟਿਆਲਾ	2. ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਗਠਨ ਕਦੇ ਹੋਇਆ? A) 1947 B) 1956 C) 1966 ☒ D) 1971
3. ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਕਿੰਨੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਹਨ? A) 20 B) 22 C) 23 ☒ D) 25	4. ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਰਾਜ ਪਸ਼ੂ ਕਿਹੜਾ ਹੈ? A) ਸ਼ੇਰ B) ਕਾਲਾ ਹਿਰਨ ☒ C) ਬਾਘ D) ਹਾਥੀ

5. ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਰਾਜ ਪੰਛੀ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?A) ਮੋਰB) ਬਾਜ਼ ☒ C) ਤੇਤਾD) ਕਬੂਤਰ	6. ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਰਾਜ ਦਰੱਖਤ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?A) ਪੀਪਲB) ਨੀਂਮC) ਟਾਹਲੀ ☒ D) ਬਰਗਦ
7. ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਰਾਜ ਫੁੱਲ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?A) ਕਮਲB) ਗੁਲਾਬC) ਗੋਂਦਾ (Marigold) ☒ D) ਚੰਬੇਲੀ	8. ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜ ਖੇਡ ਕਿਹੜੀ ਹੈ?A) ਕ੍ਰਿਕਟB) ਕਬੱਡੀ ☒ C) ਹਾਕੀD) ਫੁੱਟਬਾਲ
9. ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸ਼ਹਿਰ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?A) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰB) ਲੁਧਿਆਣਾ ☒ C) ਜਲੰਧਰD) ਪਟਿਆਲਾ	10. ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?A) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰB) ਲੁਧਿਆਣਾC) ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ☒ D) ਬਠਿੰਡਾ
11. ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਦਰਿਆ ਹਨ?A) 3B) 4C) 5 ☒ D) 6	12. ਬਿਆਸ ਦਰਿਆ ਕਿੱਥੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ?A) ਹਿਮਾਲਿਆ ☒ B) ਪੰਜਾਬC) ਪਾਕਿਸਤਾਨD) ਰਾਜਸਥਾਨ
13. ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆ ਕਿੱਥੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ?A) ਤਿਬਤ ☒ B) ਭਾਰਤC) ਨੇਪਾਲD) ਚੀਨ	14. ਰਾਵੀ ਦਰਿਆ ਕਿੱਥੇ ਮਿਲਦਾ ਹੈ?A) ਸਤਲੁਜB) ਚਿਨਾਬ ☒ C) ਬਿਆਸD) ਯਮੁਨਾ
15. ਭਾਖੜਾ-ਨੰਗਲ ਡੈਮ ਕਿਸ ਦਰਿਆ 'ਤੇ ਹੈ?A) ਬਿਆਸB) ਸਤਲੁਜ ☒ C) ਰਾਵੀD) ਚਿਨਾਬ	16. ਜਲਿਆਂਵਾਲਾ ਬਾਗ ਹਤਿਆਕਾਂਡ ਕਦੋਂ ਹੋਇਆ?A) 1918B) 1919 ☒ C) 1920D) 1930
17. ਜਲਿਆਂਵਾਲਾ ਬਾਗ ਹਤਿਆਕਾਂਡ ਵਿੱਚ ਗੋਲੀ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਕਿਸ ਨੇ ਦਿੱਤਾ?A) ਲਾਰਡ ਕਰਜਨB) ਜਨਰਲ ਡਾਇਰ ☒ C) ਲਾਰਡ ਮਾਊਂਟਬੈਟਨD) ਕਲਾਈਵ	18. ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਦੋਂ ਹੋਈ?A) 1699 ☒ B) 1708C) 1606D) 1757
19. ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਿੱਥੇ ਹੋਈ?A) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰB) ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ☒ C) ਤਰਨ ਤਾਰਨD) ਲੁਧਿਆਣਾ	20. ਪਹਿਲੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਕੌਣ ਹਨ?A) ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀB) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ☒ C) ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀD) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ
21. ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਕਦੋਂ ਆਈ?A) 1950sB) 1960s ☒ C) 1970sD) 1980s	22. ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮੁੱਖ ਫਸਲ ਕਿਹੜੀ ਹੈ?A) ਚਾਵਲB) ਕਣਕ ☒ C) ਮੱਕੀD) ਕਪਾਹ
23. ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਦੂਜੀ ਮੁੱਖ ਫਸਲ ਕਿਹੜੀ ਹੈ?A) ਝੋਨਾ ☒ B) ਜੌਂਦC) ਮਸਰD) ਤਿੱਲ	24. ਭੰਗੜਾ ਕਿਹੜੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?A) ਲੋਹੜੀB) ਵਿਸਾਖੀ ☒ C) ਦੀਵਾਲੀD) ਰੋਲੀ
25. ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮੇਲਾ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?A) ਕੁੰਭB) ਹੋਲਾ ਮੋਹੱਲਾ ☒ C) ਦੁਰਗਾ ਪੂਜਾD) ਬੀਦ	26. ਵਾਹਗਾ ਬਾਰਡਰ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?A) ਲੁਧਿਆਣਾB) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ☒ C) ਪਟਿਆਲਾD) ਜਲੰਧਰ
27. ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਿਹੜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?A) ਹਿੰਦੀB) ਪੰਜਾਬੀ ☒ C) ਅੰਗਰੇਜ਼ੀD) ਉਰਦੂ	28. ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹਾਈਕੋਰਟ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?A) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰB) ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ☒ C) ਲੁਧਿਆਣਾD) ਪਟਿਆਲਾ
29. ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੌਣ ਸੀ?A) ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਮੁਸਾਫ਼ਿਰ ☒ B) ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੌਂC) ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘD) ਭੀਮ ਸੈਨ ਸੱਚਰ	30. ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਲੰਬਾ ਦਰਿਆ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?A) ਰਾਵੀB) ਬਿਆਸC) ਸਤਲੁਜ ☒ D) ਘੱਗਰ
31. ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?A) ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬB) ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ☒ C) ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬD) ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੇਰ ਸਾਹਿਬ	32. ਗੋਲਡਨ ਟੈਂਪਲ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?A) ਲੁਧਿਆਣਾB) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ☒ C) ਪਟਿਆਲਾD) ਜਲੰਧਰ

33. ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਰਹੱਦ ਕਿਸ ਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਲੱਗਦੀ ਹੈ?A) ਨੇਪਾਲB) ਪਾਕਿਸਤਾਨ ☒ C) ਚੀਨD) ਭੂਟਾਨ	34. ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਹੈ?A) ਲਾਲ ਮਿੱਟੀB) ਕਾਲੀ ਮਿੱਟੀC) ਜਲੇਢ ਮਿੱਟੀ ☒ D) ਲੈਟਰਾਈਟ ਮਿੱਟੀ
35. ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਚ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?A) ਕਥਕB) ਭੰਗੜਾ ☒ C) ਗਰਬਾD) ਕਥਕਲੀ	36. ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਖਾਣਾ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?A) ਇਡਲੀ-ਸਾਂਬਰB) ਸਰ੍ਹੋਂ ਦਾ ਸਾਗ ਅਤੇ ਮੱਕੀ ਦੀ ਰੋਟੀ ☒ C) ਢੋਕਲਾD) ਪੁੱਟੂ
37. ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵੱਡਾ ਮੇਲਾ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?A) ਹੋਲਾ ਮੋਹੱਲਾ ☒ B) ਕੁੰਭ ਮੇਲਾC) ਪੁਸ਼ਕਰ ਮੇਲਾD) ਸੂਰਜਕੁੰਡ ਮੇਲਾ	38. ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਦੀ ਕਿਹੜੀ ਹੈ?A) ਗੋਦਾਵਰੀB) ਬਿਆਸ ☒ C) ਨਰਮਦਾD) ਕਾਵੇਰੀ

ਉਪਰ ਦਿੱਤੇ ਪੰਜਾਬ GK MCQs ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ PPSC, ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ, ਪਟਵਾਰੀ, PSTET ਆਦਿ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹਨ ☺

12. ਪੰਜਾਬ GK (Advanced Level) – 60 MCQs

1. ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿੱਚ “ਬਾਰੀ ਦੋਆਬ” ਕਿਹੜੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਹੈ? ☒ A) ਬਿਆਸ ਅਤੇ ਰਾਵੀ ☒	2. “ਮਾਲਵਾ ਖੇਤਰ” ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਹੈ? ☒ A) ਦੱਖਣੀ ਪੰਜਾਬ ☒
3. ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਵਰਖਾ ਕਿੱਥੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ? ☒ A) ਦੱਖਣ-ਪੱਛਮੀ ਖੇਤਰ (ਬਠਿੰਡਾ) ☒	4. ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕੇਂਦਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੀ? ☒ A) ਲੁਧਿਆਣਾ ☒
5. ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਕਿੱਥੇ ਹੈ? ☒ A) ਲੁਧਿਆਣਾ ☒	6. ਭਾਖੜਾ-ਨੰਗਲ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਕਿਹੜੇ ਰਾਜਾਂ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ? ☒ A) ਪੰਜਾਬ, ਹਰਿਆਣਾ, ਰਾਜਸਥਾਨ ☒
7. ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ☒ A) ਅਲੂਵੀਅਲ ਤੱਤ ☒	8. ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਗਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਨਕਦੀ ਫਸਲ ਕਿਹੜੀ ਹੈ? ☒ A) ਪਹਿਲਾਂ ਕਪਾਹ, ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਝੋਨਾ ☒
9. ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਕਿਉਂ ਵੱਧ ਹੈ? ☒ A) ਉਪਜਾਊ ਮਿੱਟੀ + ਸਿੰਚਾਈ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ☒	10. ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਕਿਹੜੀ ਹੈ? ☒ A) ਉੱਤਰ-ਪੂਰਬ ਤੋਂ ਦੱਖਣ-ਪੱਛਮ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵੱਲ) ☒
11. ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਕਿੱਥੇ ਹੋਈ? ☒ A) ਲਾਹੌਰ ☒	12. ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਕਿੱਥੇ ਹੋਈ? ☒ A) ਦਿੱਲੀ (ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਂਕ) ☒
13. “ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ” ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਕਿਸ ਨੇ ਕੀਤੀ? ☒ A) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ☒	14. ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਿਰਮਾਣ ਕਦੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ? ☒ A) 1581 ਦੇ ਆਸਪਾਸ ☒
15. “ਮਿਸਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ” ਕਦੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ? ☒ A) 18ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ☒	16. ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਕਿੱਥੇ ਸੀ? ☒ A) ਲਾਹੌਰ ☒

17. “ਲਾਹੌਰ ਦਰਬਾਰ” ਕਿਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ? (ਉ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ) ☒	18. ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਕਦੋਂ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤਾ? (ਉ 1849) ☒
19. ਪਹਿਲੀ ਐਂਗਲੋ-ਸਿੱਖ ਜੰਗ ਕਦੋਂ ਹੋਈ? (ਉ 1845–46) ☒	20. ਦੂਜੀ ਐਂਗਲੋ-ਸਿੱਖ ਜੰਗ ਕਦੋਂ ਹੋਈ? (ਉ 1848–49) ☒
21. ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਰਾਜ ਪੰਛੀ ਕਿਸ ਜਾਤੀ ਦਾ ਹੈ? (ਉ ਨਾਰਦਰਨ ਗੋਸ਼ਹਾਕ (ਬਾਜ਼)) ☒	22. ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਧਰਮ ਕਿਹੜਾ ਹੈ? (ਉ ਸਿੱਖ ਧਰਮ) ☒
23. ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਉਦਯੋਗ ਕਿਹੜਾ ਹੈ? (ਉ ਕਪੜਾ ਉਦਯੋਗ (Textile)) ☒	24. ਲੁਧਿਆਣਾ ਕਿਉਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ? (ਉ ਉਦਯੋਗ ਅਤੇ ਹੋਜ਼ਰੀ) ☒
25. ਜਲੰਧਰ ਕਿਉਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ? (ਉ ਖੇਡ ਸਮੱਗਰੀ ਉਦਯੋਗ) ☒	26. ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕਿਉਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ? (ਉ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਸੈਰ-ਸਪਾਟਾ ਕੇਂਦਰ) ☒
27. ਪਟਿਆਲਾ ਕਿਉਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ? (ਉ ਰਿਆਸਤ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ) ☒	28. ਬਠਿੰਡਾ ਕਿਉਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ? (ਉ ਤੇਲ ਰਿਫਾਈਨਰੀ) ☒
29. ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਥਰਮਲ ਪਲਾਂਟ ਕਿੱਥੇ ਹੈ? (ਉ ਰੋਪੜ/ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ) ☒	30. ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹਾਈਕੋਰਟ ਕਿਸ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਹੈ? (ਉ ਹਰਿਆਣਾ ਨਾਲ) ☒
31. ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਸਭਾ ਸੀਟਾਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਹਨ? (ਉ 13) ☒	32. ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਸਭਾ ਸੀਟਾਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਹਨ? (ਉ 7) ☒
33. ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਸੀਟਾਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਹਨ? (ਉ 117) ☒	34. ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਗਵਰਨਰ ਕੌਣ ਸਨ? (ਉ ਚੰਦੂਲਾਲ ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ) ☒
35. ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਅਨਾਜ ਮੰਡੀ ਕਿੱਥੇ ਹੈ? (ਉ ਖੰਨਾ (ਏਸ਼ੀਆ ਦੀ ਵੱਡੀ ਮੰਡੀ)) ☒	36. ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਡੈਮ ਕਿਹੜਾ ਹੈ? (ਉ ਭਾਖੜਾ ਡੈਮ) ☒
37. ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜਾ ਦਰਿਆ ਸਭ ਤੋਂ ਲੰਮਾ ਹੈ? (ਉ ਸਤਲੁਜ) ☒	38. ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ “ਦੇਆਬਾ” ਕਿਹੜਾ ਖੇਤਰ ਹੈ? (ਉ ਬਿਆਸ-ਸਤਲੁਜ ਵਿਚਕਾਰ) ☒
39. “ਮਾਜਾ ਖੇਤਰ” ਕਿੱਥੇ ਹੈ? (ਉ ਰਾਵੀ-ਬਿਆਸ ਵਿਚਕਾਰ) ☒	40. ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਕਿਹੜੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? (ਉ ਦੇਆਬਾ ਖੇਤਰ) ☒
41. ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗਰਮੀ ਕਿੱਥੇ ਪੈਂਦੀ ਹੈ? (ਉ ਬਠਿੰਡਾ ਖੇਤਰ) ☒	42. ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਠੰਢਾ ਖੇਤਰ ਕਿਹੜਾ ਹੈ? (ਉ ਪਠਾਨਕੋਟ / ਹਿਮਾਚਲ ਨੇੜਲਾ ਖੇਤਰ) ☒
43. ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਜੰਗਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਟ ਕਿੰਨਾ ਹੈ? (ਉ ਲਗਭਗ 6–7%) ☒	44. ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਜੰਗਲ ਦੀ ਮੁੱਖ ਕਿਸਮ ਕਿਹੜੀ ਹੈ? (ਉ ਟ੍ਰਾਪਿਕਲ ਡ੍ਰਾਈ ਡੈਸੀਡੂਅਸ) ☒
45. ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਸਿੰਚਾਈ ਸਰੋਤ ਕਿਹੜਾ ਹੈ? (ਉ ਨਹਿਰਾਂ + ਟਿਊਬਵੈੱਲ) ☒	46. ਭਾਰਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਗ੍ਰੀਨ ਰਿਵੋਲੂਸ਼ਨ ਲੈਬ ਕਿੱਥੇ ਸੀ? (ਉ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ) ☒
47. ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸ਼ਹਿਰੀ ਇਲਾਕਾ ਕਿਹੜਾ ਹੈ? (ਉ ਲੁਧਿਆਣਾ) ☒	48. ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦਾ ਅਧਾਰ ਕੀ ਹੈ? (ਉ ਖੇਤੀਬਾੜੀ) ☒

49. ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬਿਜਲੀ ਉਤਪਾਦਨ ਕਿਸ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ੳ ਥਰਮਲ ਪਾਵਰ ☒	50. ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਫੈਸਟੀਵਲ ਕਿਹੜਾ ਹੈ? ੳ ਵੈਸਾਖੀ ☒
51. “ਹੋਲਾ ਮੋਹੱਲਾ” ਕਿੱਥੇ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ੳ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ☒	52. “ਲੋਹੜੀ” ਕਦੋਂ ਮਨਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ? ੳ 13 ਜਨਵਰੀ ☒
53. ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਲੋਕ ਨਾਚ “ਝੂਮਰ” ਕਿਹੜੇ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੈ? ੳ ਮਾਲਵਾ ☒	54. ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਲੋਕ ਕਲਾ “ਫੁਲਕਾਰੀ” ਕਿਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ? ੳ ਕਢਾਈ ਕਲਾ ☒
55. ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੰਗੀਤ ਸਾਜ਼ ਕਿਹੜਾ ਹੈ? ੳ ਢੋਲ ☒	56. ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਕਿਹੜੀ ਲਿਪੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ? ੳ ਗੁਰਮੁਖੀ ☒
57. ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਕਿਸ ਨੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ? ੳ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ☒	58. ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨ ਕਿਹੜਾ ਹੈ? ੳ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ☒
59. ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਖੇਡ ਕਿਹੜੀ ਹੈ? ੳ ਕਬੱਡੀ ☒	60. ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਰਾਜ ਫੁੱਲ ਕਿਹੜਾ ਹੈ? ੳ ਗੋਂਦਾ (Marigold) ☒

ਭਾਗ 2 ਸਟਡੀ ਪਲੈਨ (Daily Routine)

- 📖 30 ਮਿੰਟ - ਅਖਬਾਰ ਪੜ੍ਹੋ
- 📅 30 ਮਿੰਟ - ਇਹ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਰਿਵਿਜ਼ਨ
- 🧠 15 ਮਿੰਟ - MCQs ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ

“ਸਫਲਤਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸੁਪਨੇ ਦੇਖਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚ ਕਰਨ ਲਈ ਮਿਹਨਤ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।”

CAG

CURRENT AFFAIRS AND GK

ਕਰੰਟ ਅਫੇਅਰਜ਼ ਐਂਡ ਜੀ. ਕੇ. ਦਾ ਖਜਾਨਾ

jasbirwattanwalia@gmail.com

ਮੋ. 95925-03064

ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਾਂ ਸਮੱਸਿਆ ਹਿੱਤ ਪਾਠਕ ਉਪਰ ਦਿੱਤੇ ਇਸ ਨੰਬਰ ਉੱਤੇ ਵਟਸਐਪ ਮੈਸੇਜ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਈਮੇਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

CAG Bright Mind — MAGAZINE —

Current Affairs & GK ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ

WHY CHOOSE CAG BRIGHTMIND?

ACCURATE & RELIABLE CONTENT
Trusted and verified information.

EXAM-FOCUSED APPROACH
Useful for UPSC, PSC, SSC, Banking, Railways & all competitive exams.

TIME SAVER
Concise, crisp and easy to revise.

BOOSTS KNOWLEDGE
Enhances GK, awareness and analytical thinking.

REGULAR UPDATES
Stay up-to-date with latest events and developments.

WHAT YOU WILL FIND INSIDE

NATIONAL AFFAIRS

INTERNATIONAL AFFAIRS

BANKING & ECONOMY

DEFENCE UPDATES

ENVIRONMENT & ECOLOGY

SCIENCE & TECHNOLOGY

SPORTS NEWS

STATIC GK & MORE

STAY CONNECTED

- /cagbrightmind
- /cagbrightmind
- /cagbrightmind
- /cagbrightmind

PERFECT FOR

- ☒ UPSC & State PCS Aspirants
- ☒ SSC, Banking & Railways Exams
- ☒ School & College Students
- ☒ All Competitive Exams

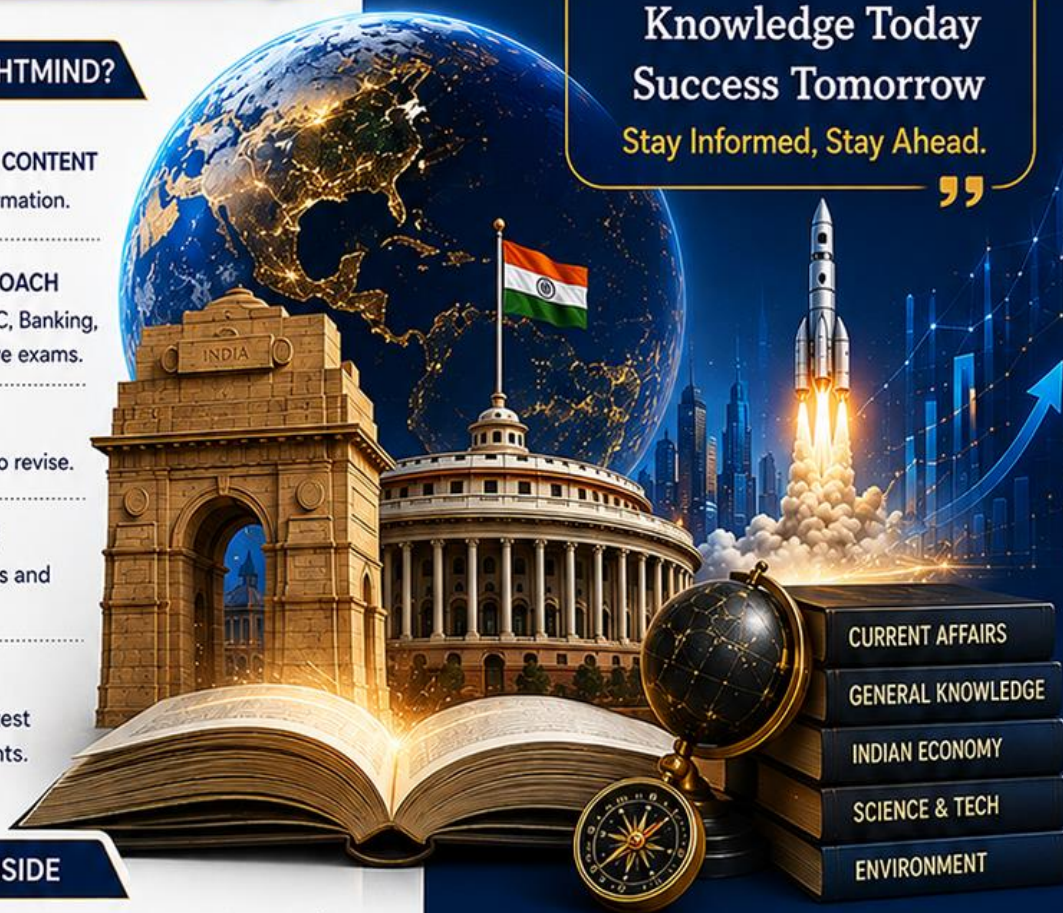
SCAN TO JOIN
Online
CAG BRIGHT MIND

ABOUT US

CAG BrightMind Magazine is your trusted companion for Current Affairs and General Knowledge. We bring you well-researched, exam-focused and easy to understand content to help you stay ahead in every competitive examination and in life.

“
Knowledge Today
Success Tomorrow
Stay Informed, Stay Ahead.
”

Dream Big.
Work Smart.
Achieve More.

CAG BRIGHT MIND MAGAZINE

Edition : AUG-2026 | Issue 01
Language : English | ਪੰਜਾਬੀ (Punjabi)
Frequency : Monthly
Price : ₹150/-

jasbirwattanwalia@gmail.com